

Responsivitet, inkrementering och dynamisk förändring: Om yttranden som processer och produkter

ELISABET ENGDAHL & PER LINELL

1 Inledning: Syften och perspektiv

Den här texten handlar om några grundläggande fenomen i samtalsspråket som vi benämner responsivitet, inkrementering och dynamisk förändring on-line. Vi vill således belysa att yttranden är responsivt relaterade till situationer och föregående samtalsbidrag, att de ofta produceras inkrementellt, dvs. bit för bit, och att de har en dynamisk syntax. Med detta menar vi att deras grammatiska uppbyggnad ibland ändras eller modifieras under loppet av själva produktionen, så att slutresultatet ibland delvis kommer att avvika från vad inledningen kan ha signalerat. Vi betraktar dessa tre fenomen som yttrandenas produktionsvillkor och betonar också samspelet mellan dem. I vår framställning använder vi exempel på några samtalsegna strukturer och processer i svenskt samtalsspråk; de flesta av dessa har vi deskriptivt analyserat i tidigare arbeten.¹

Termen ”yttrande” har använts på flera olika sätt inom språkvetenskaperna och i olika populariseringar. Oftast har ”yttrande” fått stå för enheter i talspråk och samtal, inte sällan liktydigt med talspråkliga motsvarigheter till ”sätser” och ”meningar” (”clauses, sentences”). Andra har använt ”yttrande” på ett sätt som närmare anknyter till ”samtalstur” (eller del därav, såsom ”turkonstruktionsenhet”) eller mer neutralt till ”samtalsbidrag” (”conversational contribution, contribution to discourse”). Inom strukturalism av olika slag har ”mening” (”sentence”) fått en formell och allt abstraktare definition som den syntaktiska grundenheten inom språkssystemet. Vi använder termen ”yttrande” om en produktionsenhet i (sam)tal, utan att förutsätta att denna motsvarar en formellt definierad sats eller mening.

I denna artikel håller vi oss nära data och går inte särskilt långt in på teorin om yttranden. Några av våra utgångspunkter måste vi dock nämna (se vidare Linell & Engdahl, u.a.). För det första ser vi yttranden som *situerade handlingar* – deltagares (enligt deras egen bedömning i ögonblicket) *relevanta bidrag* till aktuella *kommunikativa projekt* (Linell, 1998; 2012) som samtalsdeltagarna utför *i realtid*. Yttrandena är *förkroppsligade* (”embodied”) och *multimodala*; de är

¹ Vi ger referenser till tidigare arbeten i respektive avsnitt. I arbetet med föreliggande artikel har vi presenterat delar av våra analyser på flera olika seminarier. Elisabet Engdahl har tagit upp olika sorters *detkonstruktioner* på högre seminarier i nordiska språk, Helsingfors, 2011, på Grammatikseminarier i Lund och Göteborg 2012 och vid Queen Mary University, London, 2012. Per Linell har besökt Linköping (Avdelningen för språk och kultur) hösten 2015, Göteborg (SSKKII) hösten 2016 och Helsingfors (Excellenscentret för intersubjektivitet) våren 2017. För värdefulla kommentarer tackar vi dessutom Staffan Hellberg, Jan Lindström, Kerstin Norén och två anonyma referenter.

vokala-verbala *gester* som ackompanjeras av fr.a. blickar och visuella gester (t.ex. i demonstrationer; Clark & Gerrig, 1990) och ikoniska avbildningar ("depictions"; Clark, 2016).

Yttranden tillhör emellertid inte bara talandet utan också språk(system)et. De konkreta yttranden som vi studerar är således inte bara situerade uttryck, dvs. enskilda yttranden, utan representerar oftast generaliserade (men datanära) *typer* av yttranden. Det är naturligt att betrakta yttrandetyper som (interaktiva) *konstruktioner* (Fried & Östman, 2005), som är en del av språkbrukarnas abstraherade språkkunnande ("grammatiken" som vi ser den). Man kan se konstruktioner som *metoder* (Linell, 2013) som deltagarna använder i produktionen och tolkningen av yttranden. Vi antar således att yttrandetyper (grammatiska mönster, konstruktioner) är grundläggande enheter i språkssystemet, snarare än satsen och meningarna ("sentences") (Laury, 2008).

Med denna teoretiska bakgrund kommer vi att använda vårt svenska samtalsmaterial (se avsnitt 2) för att särskilt belysa de tre fenomenen i rubriken. Först diskuterar vi emellertid det som ibland ses som "oflyt" i turer i avsnitt 3. Därefter tar vi upp, i avsnitt 4, yttrandens responsivitet, särskilt att de ibland rent strukturellt har obligatoriska bakåtppekande relationer till föregående yttranden. Vi illustrerar detta med två av samtalsdeltagarnas (skenbart motsatta) metoder: ellipser och reaktiva konstruktioner. Avsnitt 5 tar upp att yttrandena oftast produceras och förstås inkrementellt, och även denna gång tar vi upp två tillämpningar: pivåyttranden och responser som produceras i två steg (kortresponser vs. utvidgade responser). Båda dessa fenomen illustrerar samtidigt hur yttranden kan dynamiskt förändras, också beträffande deras grammatiska analys, i den lokala produktionsprocessen. Benägenheten att dynamiskt förändras under själva produktionen eller den omedelbara tolkningen diskuteras i avsnitt 6, där vi framför allt diskuterar *de e*-inledda yttranden. I ett särskilt avsnitt diskuterar vi huruvida man ska se detta som dynamiska omtolkningar eller som en process från en vag inledning till tilltagande precisering.

I vår artikel visar vi således att icke-satsformade yttranden, obligatorisk responsivitet, inkrementell produktion och även dynamisk föränderlighet är frekventa inslag i samtalspråk. Detta är aspekter som sällan uppmärksammas i traditionell grammatik med dess fokus på autonoma satsen och meningarna, strukturerade som helheter och med entydiga analyser ("parsings") och fristående från tidigare och möjliga följande yttrandesequenser. I avsnitt 7 drar vi några ytterligare teoretiska slutsatser.

2 Material

Vårt empiriska material består av kollektioner med exempel från inspelade eller – i några fall – noggrant antecknade autentiska yttranden med kontext, hämtade från mediasamtal (radio, TV), institutionella samtal (t.ex. hälsovårdssamtal) eller situationer i privatlivet. I anslutning till exemplen markerar vi med (au) *audio*/ljud-inspelad episod, (v) *video*-inspelad episod och (od) *observerad*, *dokumenterad* och noggrant noterad episod. I vår analys visar vi i en del fall på alternativ till de faktiskt belagda yttrandena, på samma sätt som t.ex. Auer (2014). Analyserna behandlar främst grammatiska egenskaper (verbalt-vokala aspekter, inklusive vissa prosodiska drag). Vi utelämnar i stort sett andra aspekter av multimodaliteten, inklusive de visuella.

Vad gäller transkriptionerna följer vi i stort sett konventioner i Conversation Analysis (Atkinson & Heritage, 1984). Vi återger alla ord som realiseras, inklusive tvekfänelen, upphakningar och avbrott. Beträffande vissa detaljer som specifikt gäller svenska hänvisar vi också till Anward & Nordberg (2005). Notera speciellt att punkt (.), komma (,) (eller upp-och-nervänt frågetecken: ¿) och frågetecken (?) inte markerar språkhandlingstyper (t.ex. påståenden och frågor) utan manifesta intonationsterminaler (fallande, varianter av lätt stigande, stigande). Vi använder Courier New i transkriptionen av inspelade eller antecknade autentiska ("naturligt förekommande") yttranden. När vi diskuterar tänkbara alternativ till de dokumenterade yttrandena använder vi *kursiv*. Understrykning (t.ex. hjälte) anger betoning och sätts ut på vokaltecknet i den betonade stavelsen. () kring en del av ett yttrande anger osäker transkription och (xxx) betyder att någon säger något utan att transkriptören kunnat uppfatta vad.

Följande markeringar anger *inte* några speciella manifesta egenskaper i själva yttrandet. Så används ibland { } kring en bokstav i analysen för disambiguering med hänvisning till den konventionella stavningen; *ja*{g} är det personliga pronomenet, *inte* svarspartikeln *ja*. Det som står inom klammerparentesen har i de aktuella fallen *inte* uttalats. Skuggning anger vid behov det mest karaktäristiska segmentet i en konstruktion, **fetstil** markerar den aktuella konstruktionen i dess helhet.

3 Yttrandeproduktionens dynamik och dess funktion

I improviserade samtal utvecklar parterna sina bidrag och hela interaktionen på ett dynamiskt sätt, så att det sagda sällan framstår som resultat av i förväg utformade detaljplaner. I stället utvecklas yttranden och deras innehåll på ett delvis oförutsägbart sätt: talarna prövar, avbryter, byter ut och förändrar sina yttranden i sina försök att säga något som de i huvudsak kan ta ansvar för, och detta sker som reaktioner och responser på nya infall och idéer, händelser som inträffar i situationen, mottagarnas reaktioner och återkopplingar, m.m. Låt oss börja med ett exempel som illustrerar detta.

(3:1) SAFIR (v, September 2016): Från en intervju med en känd pensionerad politisk reporter (A), som samtalar med intervjuaren I i TV (SVT). När vi kommer in, har samtalet kretsat ett tag kring att A enligt egen utsago lämnat över för mycket av hemlivet och hushållsarbetet till hustrun:

- 01 I: men du beskriver ju här en situation där du jobbar
 02 väldigt mycke, ofta på semestern också. (.) hur håller
 03 man ihop ett äktenskap på de sättet?
 04 (.)
 05 A: **tja-eh (.) he! (0.5) eh allså de- vi har va- de-**
 06 härom(.)dan så har vi varit gifta förtifem år de e
 07 safir °trör ja de e.° de har naturlitvis varit
 08 inbördeskrig i många år också men-eh
 09 I: har de de?

Improviserat språkande i samtal innehåller på vissa ställen sådant som förefaller vara upphakningar, avbrott, pauser, reparationer och omstarter. På rad 5 ff. i (3:1) påbörjar A sitt svar på en sammanfattande fråga om sitt äktenskap (rad 3). Många avbrutna konstruktioner och nystarter (r. 5) antyder att frågan upplevs som en smula problematisk att besvara för A. Observera bruket av inledare som *tja-eh* (indikerar ambivalens i responsen: innebörden torde vara ungefär ”vad ska man säga om det?”) och *alltså*, som förvarnar om en lång respons.²

Det är inte minst efter *alltså* som det förekommer inslag av upphakningar och omstarter i (3:1). Sådana fenomen har fått olika beskrivningar i litteraturen. Ofta har de betecknats som ”oflyt” (”disfluencies”) och som tecken på planeringssvårigheter, alltså som något negativt. I skriftliga återgivning av samtal brukar spåren därav utelämnas. De har ofta betraktats som fenomen som tillhör den situerade performansen, dvs. som något som inte tillhör själva (tal)språkets resurser; en skicklig talare förväntas undvika sådant. Till grund för sådana uppfattningar ligger en rationalistisk människosyn; (den idealiserade) talaren ska kunna ge ett tydligt, språkligt-logiskt icke-redundant uttryck åt det propositionella innehåll hen vill framföra (Clark, 2017).³

Mot denna uppfattning reagerar forskare som i stället betraktar ”oflytet” som något kommunikativt viktigt; som ett klart – om än troligen oavsiktligt – vittnesbörd om att talaren, särskilt initialt i sin tur, kan ha svårigheter att formulera sig (som på rad 5–7 i 3:1). Men i så fall ges lyssnaren större möjligheter att kontinuerligt följa talaren i processen att steg för steg utmejsla adekvata uttryck för det hen vill ha sagt. Pickering & Garrod (2013) har argumenterat för att sådana fenomen kan innebära att talarens och lyssnarens metoder att producera resp. tolka yttrandena sker i samma takt och mer parallellt än vad man traditionellt har antagit (där man i huvudsak tror att processerna går i motsatta riktningar, från semantik till fonologisk representation, eller tvärtom (t.ex. Levelt, 1989). Enligt Goodwin (2017) är denna parallellitet viktig när man lär sig språk. Ginzburg & Poesio (2016) framhåller att ”disfluencies” borde räknas in i talarens språkliga och kommunikativa kompetens, t.ex. när det gäller att få lyssnaren att förstå yttrandena. De säger sammanfattningsvis (a.a.: 18): ”[T]he view of grammar thus far predominant in formal linguistics, which relegates a variety of conversational phenomena to performance rather than to grammatical competence, results in a (sic!) overly impoverished view of our knowledge of language.”

På det mer allmänna planet kan vi påpeka att tvekanden, upphakningar, avbrott och nystarter pekar på att yttranden, särskilt i improviserade samtal, produceras bit för bit (”inkrementellt”). I våra analyser bygger vi vidare på begrepp som inkrementering och temporalitet som hämtats från Auers (2009; 2014) teorier om ”on-line syntax”.⁴

² Jämför också *asså* på rad 5 i (4:5) nedan. Beträffande *all{t}så* som diskursmarkör, se Nilsson (2005: 150) och Lindström (2008: 108).

³ Inom den formella lingvistikens företräds denna uppfattning av dem som lanserar en grundläggande skillnad mellan språkförmågans ”kompetens” och språkbrukets ”performans”. Vi, som lutar åt den syn som framställs i nästa stycke, ser språkstruktur och språkförmåga (”kompetens”) som delar i en teori om de språkliga praktikerna (”performansen”).

⁴ I denna artikel berör vi, av bl.a. utrymmesskäl, knappast alls produktionens projektivitet, den framåtpekande motpolen till responsiviteten som är ett av Auers (2005) huvudbegrepp och som i CA närmast motsvaras av ”sequential implicativeness”.

4 Responsivitet

När vi diskuterar *responser* använder vi termen ungefär som Thompson m.fl. (2015) gör; en ”respons” är då ett yttrande i andra position, dvs. ett svar på en föregående fråga eller en reaktion på ett föregående påstående, varvid frågan eller påståendet betraktas som ett initiativ som står i första position (första delen i ett s.k. närhetspar). Men egentligen är alla yttranden i någon mening responsiva, särskilt om man inkluderar responser på samtalssituationen generellt, t.ex. yttranden som refererar till objekt eller händelser i situationen.

Vi tar upp två olika, till synes delvis motsatta, fenomen som exempel på responsivitet i yttranden: ellipser och reaktiva konstruktioner. Vi kan se båda dessa fenomen som ”strikt responsiva” konstruktioner, vilket innebär att de *måste vara responsiva*, dvs. de är *alltid* ”parasitiska” på något lokalt tidigare yttrande, oftast det närmast föregående, när de realiseras i sina sekventiella kontexter i det situerade språkandet. Strukturen hos det tidigare yttrandet kan antas förbli tillgänglig för samtalsdeltagarna under några ögonblick. Auer (2014), som introducerar termen ”strukturell latens”, anknyter till parasiteringsmetaforen genom att säga att det andra yttrandet är en ”gäst” (”symbiont”), som utnyttjar strukturen hos det föregående yttrandet (”värdyttrandet”).

4.1 Ellipser

Den första typen utgörs av elliptiska responser som för sin form och sin tolkning måste relateras till något som nämnts i det tidigare yttrandet men som utelämnas i det aktuella yttrandet. Termerna *ellips* och *elliptisk* kommer från grekiskan och betyder etymologiskt ”utelämnande” eller ”förkortning”. De har blivit belastade, bl.a. genom att man i generativ grammatik har beskrivit ”ellips” som ett förkortat uttryck som förutsätter en fullständig sats/mening i en underliggande representation av det aktuella yttrandet. Detta är inte nödvändigt i den dialogiska teorin, som vi utgår från (jfr avsnitt 2). Det elliptiska yttrandet möjliggörs i stället genom att språkanvändarna har tillgång till vad som sagts i föregående yttranden.

Ett tydligt exempel på elliptisk respons utgörs av s.k. pronominella returfrågor, dvs. korta responser som ofta bara består av ett finit hjälpverb och ett subjektspronomen.⁵

(4:1) SMÖRGÅS (v, SÅI; N. Norén 2010: 39): Två äldre kvinnor samtalar i hemmiljö. A erbjuder B en smörgås men B tackar nej:

01 B: ja ha f↑ått kaffe å smörgås där ja va,
 02 A: **ha:r du**[: ,]
 03 B: [.j]a
 04 A: h↑a
 05 B: så de e bra.

⁵ En utförlig studie av pronominella returfrågor återfinns i N. Norén (2010) varifrån även exempel (4:1) är hämtat.

På rad 1 förklarar B att hon redan fått en smörgås och A noterar den nya informationen med den korta returfrågan *har du*; med betoning på det temporala hjälp verbet. Den elliptiska frågan tolkas här, utan problem, som *har du fått kaffe å smörgås?*, dvs. huvudverb och objekt återanvänds från B:s inledande yttrande. Denna sorts utelämnning av huvudverb och eventuellt objekt är särskilt vanlig i returfrågor. I andra sekventiella mönster, som svar på frågor, förekommer knappast denna sorts utelämnning i svenskan. För att illustrera denna skillnad låter vi i (4:2) i stället A fråga om B har fått kaffe och smörgås och ser på några olika sätt B kan uttrycka sitt svar.

- (4:2) A: *har du fått kaffe å smörgås*
 B1: *ja*
 B2: *ja de har ja{g}*
 B3: *(ja) ja{g} har de*
 B4: *(ja) *ja{g} har*
 B5: *(ja) har ja{g}*

B kan naturligtvis svara med enbart ett kort *ja* (B1), men vi koncentrerar oss här på varianterna B2–5. Ett vanligt svarsyttrande skulle vara B2, med ett positivt svarsord *ja* följt av *de har ja* där det initiala *de* är ett anaforskt pronomen som här syftar på verbfrasen *fått kaffe å smörgås* i A:s fråga ("verbfraspronominalisering"). För att konkretisera diskussionen visar vi hur dessa yttranden realiserar några vanliga satsmönster i svenska med hjälp av nedanstående schema (jfr SAG, 4: 10ff.; Lindström & Karlsson, 2005: 99ff.; J. Lindström, 2008: 69).⁶ Schemat fångar den karakteristiska egenskapen hos svenska att det finita verbet i påståenden kommer som andra led, efter det så kallade fundamentet eller satsbasen (SAG, 1: 173, 222). Så gott som alla satsled kan placeras i fundamentet; vi benämner sådan initial placering *spetsställning*. Om yttrandet i stället inleds med det finita verbet tolkas det som en *ja/nej-fråga* (men se nedan för undantag).

Schema 1. Konstruktionschema för huvudsats

Förfält	Inre sats						
	Initialfält	Mittfält			Slutfält		
	Fundament	Finit verb	Subj	Sadvl	Infinit verb	Objekt	Övriga adverbial
(4:1 r.1)	ja{g}	har			fått	kaffe	där ja{g} va
(4:1 r.2)		har	du		Ø	Ø	
(4:2 A)		har	du		fått	kaffe	
(4:2 B2) ja	de	har	ja{g}				
(4:2 B3) ja	ja{g}	har				de	
(4:2 B4) ja	*ja{g}	har			Ø	Ø	
(4:2 B5) ja	Ø	har	ja{g}				

⁶ Allt sedan Diderichsen (1946) har det varit brukligt att beskriva satsmönster med hjälp av så kallade positionsscheman som återspeglar satsledens relativt fasta ordningföljd i de skandinaviska språken. I schema 1 visas den så kallade *inre satsen*, föregången av ett *förfält*, för svarspartiklar m.m. Dessutom förekommer ofta ett *efterfält*, där man finner olika typer av turpåhäng.

På översta raden i schemat visas B:s inledande yttrande i (4:1) som inleds med subjektet *ja*{g} på fundamentplats, följt av det finita verbet *har* och *fått kaffe där ja va* i slutfältet. A:s tur på nästa rad saknar fundament och inleds med verbet *har* följt av subjektet *du* på schemats subjektplats men här finns inga led i slutfältet. Vi markerar denna ellips av huvud verbet *fått* och objektet *kaffe å smörgås* i schemat med Ø. Detta korta yttrande tolkas av B som en fråga. Under strecket återges A:s inledande fråga i (4:2), även denna inledd av *har*. I svarsalternativ B2 står ett anaforiskt *de* på fundamentplatsen, följt av ett betonat verb *har* och subjektet *ja*, på sina respektive platser (jfr Stivers 2005 för engelska). Som nämndes ovan syftar det initiala *de* på hela verbfrasen *fått kaffe å smörgås* i det föregående yttrandet. Det mönster som visas i B2, dvs. att ett yttrande inleds med ett obetonat anaforiskt pronomen som inte är subjekt, är förhållandevis vanligt i svenska; däremot förekommer det inte i t.ex. engelska (Engdahl & Lindahl, 2014).⁷ Givet A:s fråga i (4:2) är B2 ett naturligare svarsyttrande än B3 med initialt subjekt, *ja har de*. Svaret i B4, *ja ja har*, är däremot inte ett naturligt svar i sverigesvenska, men förekommer möjligen i finlandssvenska.⁸ Till skillnad från i A:s returfråga *har du* i (4:1) går det inte att utelämna verbfrasen här (markerat med asterisk), vilket är värt att notera.

I det här sammanhanget är yttrandetypen B5 *ja har ja*{g} särskilt intressant. Trots att det finita verbet kommer direkt efter svarsordet *ja*, tolkas yttrandet inte som en fråga utan som en bekräftelse, alltså på samma sätt som i B2. B5 skiljer sig även prosodiskt från genuina verb-inledda yttranden som returfrågan *har du* (4:1 r.2) där vokalen är förlängd. Vi tolkar detta som att det saknas ett led på fundamentplatsen. Vi markerar detta med Ø i schemat och kallar detta *fundamentellips*.⁹ Sådan utelämning är särskilt vanlig i första person i så kallad vykortsstil (*sitter på stranden och har det bra*). Yttranden med utelämning av ett anaforiskt *de*, som i B5, förutsätter att syftningen klart framgår. Ett autentiskt exempel med fundamentellips återges i (4:3):

(4:3) FÖRHANDLAR ME MÖRDARNA (au, SR: ”Söndagsintervjun”, 2016): Reportern MW intervjuar förre statsministern och utrikesministern Carl Bildt (CB). MW har just beskrivit hur upprörd han var över händelserna i Srebrenica under det jugoslaviska inbördeskriget:

01 MW: å samtidigt som de här sker (.) så sitter ju du å
 02 förhandlar me dom här mördarna.
 03 CB: mm (.) **gjorde ja.**
 04 .hh eeeeh å de gjorde vi ju kontinuerligt eeh

⁷ I en undersökning av placeringen av objektspronomen i *Nordic Dialect Corpus* fann Engdahl & Lindahl (2014: 5) att omkring hälften av pronomina stod yttrandeinitialt, efter konjunktioner och eventuella svarspartiklar.

⁸ Saaristo (2008: 28) ger följande exempel från Helsingfors där ett predikativt *det* har utelämnats: *Blev han polis? – Ja, han blev*. Några finlandssvenska talare som vi tillfrågat om B4-svaret i (4:2) var tveksamma till om de skulle använda *det*. Däremot skulle B4 vara ett möjligt svar om frågan i (4:2) i stället varit *har du kaffe å smörgås*. Tack till Jan Lindström för dessa upplysningar. Den relevanta skillnaden kan vara att *ja har* då upprepar huvud verbet i frågan, precis som i Saaristos exempel *han blev*. Ytterligare forskning är påkallad.

⁹ Det vi här kallar fundamentellips diskuteras utförligt i Lindström & Karlsson (2005). Det kallas ofta *topic drop*, se Mörnsjö (2002) som redovisar ett antal autentiska exempel. Fundamentellips med utsatt svarsord är inte så vanligt, men förekommer och då ofta med *nej*, som i följande exempel från Mörnsjö (2002: 171):

(i) A: *ja har min näsduk i kappfickan tror ja*
 B: *ja den kan du ju inte hämta nu*
 A: *nej Ø kan ja inte*

På rad 3 instämmer CB i MW:s påstående, *mm*, följt av en mikropaus och ett konstaterande *gjorde ja{g}* utan fundament. Efter en hörbar inandning och en längre knarrsekvens säger sedan CB *å de gjorde vi ...*, med ett utsatt spetsställt anaforiskt *de* precis som B2 i (4:2).

Returfrågor och fundamentellips, med undantag av förstapersonsellips, är responsiva; de förekommer enbart som andra tur i ett samtal. Kontextberoendet visar sig ofta däri att de innehåller, eller förutsätter, ett anaforiskt *de* vars tolkning ges av det föregående yttrandet. Båda typerna består, som vi sett, av ett finit hjälpverb följt av ett subjektspronomen. Däremot skiljer de sig åt beträffande placeringen av det anaforiska *de*, även i de fall detta inte realiserar fonetiskt. I en returfråga som *h_a:r du* i (4:1) kan man lägga till ett anaforiskt *de*, alltså *h_a:r du de*, utan att funktionen som fråga förändras. Detta är inte möjligt i fallet med fundamentellips, *gjorde ja*. Om man lägger till *de* finalt, alltså yttrar *gjorde ja de*, tolkas yttrandet som en fråga, medan det går bra att lägga till *de* initialt, alltså *de gjorde ja* (jfr B2). Genom att markera ellips med Ø i analysen kan vi alltså visa var kontextuellt tillgängliga led aktualiseras i yttrandet. Vi menar att detta är mer klagörande än att, som t.ex. Thompson m.fl. (2015: 5–8, 208, 271ff.), enbart karaktärisera korta responser formellt som ”nonsentential utterances” (ibid.: 5), dvs. responsyttranden som är utformade som partiklar eller fraser.

En annan typ av formmässigt kontextberoende uppvisar elliptiska svar med ett anaforiskt uttryck där valet av anafor bestäms av det föregående yttrandet. Ett exempel visas i (4:4), hämtat från ett samtal mellan en intervjuare (INV) och en tonårig informant (I). Informanten ska beskriva vad som händer i en bildserie:

(4:4) SUR PÅ SIN MAMMA: Samtal kring en bildserie (au, Tingsell 2007: 144).

01 INV: ja vem e hon sur på
02 T: på sin mamma i så- eller ...

T svarar kort *på sin mamma* med ett reflexivt possessivt pronomen, vilket i författarnas svenska förutsätter ett subjekt i tredje person.¹⁰ T anpassar alltså sitt yttrande till den föregående frågan där *hon* är subjekt. T hade naturligtvis kunnat svara med en hel sats, *hon e sur på sin mamma*, men detta är mindre vanligt. Hela satser innehåller i sammanhanget redundant information, och när det förekommer uppnås därför ibland speciella kommunikativa effekter (Thompson m.fl. (2015: 37); se dock avsnitt 5.2 om expanderade responser).

¹⁰ Tingsell (2007) använde sig bl.a. av bildberättelser för att elicitera personliga och reflexiva pronomen. För oss är enbart *på sin mamma* möjligt i (4:4) medan en stor andel av Tingsells informanter valde personligt pronomen, alltså *på hennes mamma*, i denna och liknande kontexter. Dessa informanter producerade även yttranden som *hon ville tala med hennes mamma* där *hennes* syftar på subjektet *hon*.

4.2 Reaktiva konstruktioner

Den andra strikt responsiva konstruktionskategorin som vi ska ta upp här är på sätt och vis motpolen till ellipser; i s.k. *reaktiva konstruktioner* (Linell, 2003; 2011a) upprepas ett ord eller en fras oftast exakt som det/den förekommit i ett tidigare yttrande.¹¹ Genom att spetsställa och betona detta uttryck fokuserar talaren på ordvalet och *reagerar mot* det. En sådan konstruktion är *x-och-x* där *x* dessutom upprepas med konjunktionen *å* ("och") emellan *x*:en. *X-och-x* har behandlats i åtskilliga arbeten tidigare (Linell, 2003; Lindström & Linell, 2007; Engdahl & K. Norén, 2009; Linell & Lindström, 2016), och vi nöjer oss därför med ett enda exempel:

(4:5) FÅR TA Å FÅR TA (au, från ett av SVT:s nyhetsprogram, november 2017): Det aktuella inslaget handlar om konsekvenserna av den då fortfarande aktuella #metoo-rörelsen; P = programledare och intervjuare; K = kommentator som intervjuas.

01 P: å då får man kanske acceptera våra oskyldia-
 02 våra oskyldiga kommer å nämnas i sociala medier
 03 å spridas för tusentals, e de saker man får ta
 04 för de här viktia syftet;
 05 K: asså får ta å får ta, de e väl de e ju en
 06 revolution som pågår, de kommer all- de e små:rt
 07 att förhålla sej (.) när en stor massa går åt
 08 samma håll, de e klart att de sker misstag, de e
 09 jätteklaglit,
 ((P bekräftar K:s svar och avslutar inslaget))

Funktionen hos *x-och-x* är att reagera mot användningen av ett uttryck (*x*, här: *får ta*), som enligt talaren inte passar riktigt bra i den givna situationen men å andra sidan inte är helt omöjligt eller omotiverat. Oftast är *x* ett enstaka ord, men i (4:5) är det en fras (modalverb plus huvudverb). Själva *x-och-x*-segmentet åtföljs regelmässigt av att talaren anför ett eller flera argument för att uttrycket är problematiskt i den aktuella situationen. Ofta inleds denna del av turen av konjunktionen *men*, fast inte i (4:5). (Observera inledningen med *asså* som projicerar en följande längre respons, jfr (3:1) ovan.) I K:s tur (rad 5–9) antyds det att man egentligen inte måste *acceptera* (rad 1) konsekvenserna att *oskyldia* nämns i *sociala medier* (rad 2)), att *de e jätteklaglit* (rad 9), men att den *revolution* (rad 6) som pågår gör det omöjligt att stå emot, eller åtminstone är det *små:rt att förhålla sej* (rad 6–7). Genom att inleda turen med *x-och-x* uttrycker K en ambivalens; det är så att säga både rätt och fel att man *får ta* sakerna (rad 3).

I *x-och-x* placeras en dubblerad kopia av ett tidigare använt uttryck, *x*, i responsens förfält. I den mer sällsynta (men dock väletablerade) konstruktionen *DIFA* ("dubbelt initialt finit (hjälp)verb", även kallad $X_{aux}X_{aux}$ (Linell & K. Norén, 2009; Linell & Mertzluft, 2014)), står det första av de två upprepade hjälpverben (eller något annat "kortverb") i initialfältet (skuggat nedan), alltså som fundament i en finit deklarativ huvudsats:

¹¹ Med en liberal tolkning av begreppet "reparation" skulle man kunna tolka "reaktionen" som ett slags initiativ till själv- eller annan-reparation.

(4:6) FÅR FÅR MAN (od, 2017): A (som sitter bredvid föraren B) för på tal den täta intermittenta mittmarkeringen på vägen och vad den betyder i termer av trafikregler:

- 01 A: då får man inte köra om.
 02 B: ja **får får** man **men** de e'nte lämplit.

Här skulle rad 1 kunna tolkas som ett påstående eller som en deklarativ fråga. Oavsett vilket är *DIFA*:s funktion att den inkommande talaren (B) medger att det som den föregående talaren (A) uttryckt med en viss modalitet (här: tillstånd, här negerat på rad 1: *får inte*) visserligen gäller, men med sin följande *men*-sats säger B att en annan omständighet (här: olämplighet) är viktigare. Inte så sällan förekommer det att talare B använder dubbla modala hjälpverb också i *men*-satsen, som i (4:7):¹²

(4:7) KAN KAN MAN VÄL (od, 2006): Två personer står och betraktar en klippig havskust där höga vågor slår upp mot klipporna:

- 01 A: kan man bada här?
 02 B: **kan kan** man **väl, men** vill vill man väl inte.

Men-satsens form i sådana fall som (4:7) ger repliken en lite vitsig anstrykning, vilket ytterligare bidrar till den märkliga *DIFA*-konstruktionens karaktär.¹³

Ytterligare en reaktiv konstruktion är den som uppträder i (4:8):

(4:8) HJÄLTE (v, 2016): En kvinnlig kulturjournalist och författare, L, intervjuas i en pratshow av en J(ournalist) om sin relation till pappan:

- 01 J: du beskrev honom tidiare när du va liten å ni hade så
 02 fin kontakt, då va han ju verkliⁿ din hjalte.
 03 L: ja:e ja, vi va väl väldigt goda vänner va vi, ja:eh
 04 (.) **hjalte** **vet ja inte riktit, men** vi va varandras
 05 öde. mm. ja.

Konstruktionen, som är fetstilad i (4:8), utnyttjar också fundamentpositionens möjlighet att uttrycka en reaktion mot ett ordval som den andre just gjort (här: *hjalte*). Talaren L värjer sig mot karaktäristiken ”hjalte”; redan med den brutna prosodin hos den inledande partikeln *ja:e* (rad 3) signalerar hon ambivalens (jfr A. Lindström, 1999: ”curled” *ja*). Konstruktionen uppträder nästan bara med kognitiva verb, oftast *vet*,¹⁴ och kan formellt betecknas med [X V_{kogn, fin} PRO NEG {*men* S}]. X står i fundamentet och är integrerat i en huvudsats, vars finita verb *vet*

¹² Se Linell & K. Norén (2009) för många fler exempel.

¹³ Det verkar som om *DIFA* ännu så länge bara förekommer i svenskan. Se dock Linell & Mertzluft (2014) för en liknande konstruktion i tyska.

¹⁴ I våra dokumenterade exempel förekommer *vet* och *ja{g}* i samtliga 15 fall i kollektionen. Den totala dominansen för sekvensen *vet ja inte* gör konstruktionen till en i huvudsak fixerad (”stående”) fras. Men det förefaller troligt att verbkategorin skulle kunna utvidgas till att omfatta åtminstone *tycker* och *tror*, och pronomenkategorin till åtminstone *du* och *han/bon*.

följer direkt i V2-position, därefter kommer subjekt och satsadverbial men inget objekt trots att verb som *veta* normalt tar objekt. Detta till trots fungerar konstruktionen utan problem i samtal och tycks aldrig föranleda någon av deltagarna att initiera en reparation. Det går emellertid bra att tänka sig en fortsättning av typen *om ja tyckte att han va*, innan *men*-satsen påbörjas. Liknande exempel med en sådan bisats förekommer, jfr (4:9).

(4:9) NÖDLÖSNING (od, mars 2017): Enligt en intervju i ett nyhetsprogram (SVT) agerar Konsumentverket mot oseriösa företag bl.a. i telefonförsäljningsbranschen. I = intervjuare, K = representant för Konsumentverket:

01 I: (e detta en nödlösning i väntan på att politikerna
02 ska agera?)
03 K: **nödlösning vet ja inte om man kan säga** men vi gör så
04 gott vi kan.

Den utförligare varianten i (4:9) är ovanligare än (4:8) där lyssnaren så att säga själv får tänka ut vad L ”inte vet”.

5 Inkrementell produktion

Många yttranden produceras bit för bit, snarare än förplaneras som hela enheter. Evidens för denna s.k. *inkrementella* produktion (t.ex. Linell, 2013) kan vara byte av konstruktion, mikro-paus, avslutningsintonation eller en prosodisk försvagning mitt i (det som kommer att bli) ett helt yttrande eller en längre tur.

Inkrementering kan åberopas på åtminstone två nivåer. Dels finns de inkrementella processerna på *situerad* nivå, dvs. talaren planerar och producerar verkligen sina yttranden bit för bit (de senare delarna är ännu inte planerade när de första uttalas). Det är sådana fall som vi inriktar oss på i det följande. Men talaren kan också producera komplexa yttranden i ett svep, trots att yttrandetyperna *sociohistoriskt* kan antas ha uppstått genom att två eller flera ”bitar” börjat uppträda som hela och färdiga strukturer. Prosodi och pausering kan antas ge information om vilka typer vi har att göra med i olika konkreta fall.

Talare kan ofta ändra karaktären av sin pågående talhandling genom att gå över till en annan genom att lägga till några modifierande ord under loppet av yttrandet. En mycket vanlig metod i samtal på svenska (och andra germanska språk) är att göra ett påstående eller en fråga mindre påträngande genom att lägga till ett *eller?* på slutet.¹⁵

¹⁵ Om finalt *eller* i svenska, se A. Lindström (1999), och i andra germanska språk Blöndal (2008), Drake (2013), Sørensen (2014).

(5:1) MÅNGA INSPELADE SAMTAL (au, LiCTI¹⁶, B9:4:6): Läkarsamtal med en gravid kvinna på mödravårdscentralen. L(äkaren) har just innan hälsat och bitt henne sätta sig. Frågan nedan syftar på att samtalet ingår som ett av många inspelade mödravårdssamtal i ett forskningsprojekt (Bredmar, 1999):

01 L: du har (.) haft många inspelade samtal **eller**?

Läkarens yttrande kan i sin helhet ses som en försiktig fråga (i deklarativ form, dvs. med påståendesyntax), särskilt som det rör sig om en s.k. B-omständighet (något som enbart adresaten har förstahandskännedom om; Labov & Fanshel, 1977; Engdahl, 2008). Men karaktären av *försiktig* (underställande) fråga förstärks genom att läkaren avslutar med ett *eller* (med svag frågeton). I (5:1) skulle det finala *eller* kunna ha föregåtts av en kort paus, vilket skulle ha gett intryck av en fördröjd påhågsfråga. Utan det avslutande *eller* i (5:1) projicerar frågan ett förmodat jakande svar, men tillägget av *eller* öppnar upp för flera typer av responser (jfr A. Lindström, 1999). Exemplet visar hur en talares formulering påverkar den andres val av respons (s.k. projektion; Auer, 2005).

Ett annat sätt att ändra en talhandling under loppet av samma tur är att göra om en fråga till ett försiktigt svar på frågan:

(5:2) (od, ca 2005): Efter ett förmiddagsseminarium frågar ordföranden O om det finns några planer för en gemensam lunch före eftermiddagens seminarier:

01 O: e de nära arrangemang för lunchen har vi väl inte va?

A:s yttrande växlar således språkhandlingstyp, från fråga till ett slags förslag på svar, samtidigt som det illustrerar ett mycket generellare fenomen, s.k. pivåkonstruktioner.

5.1 Pivåyttranden

Pivåyttranden är en särskild kategori, med flera (konstruktions)varianter (traditionellt kallade *apokoinu*; N. Norén, 2007; N. Norén & Linell, 2013). I ett pivåyttrande inleder talaren en sats och fortsätter fram t.o.m. ett relativt informationstungt led, ofta en nominal- eller prepositionsfras, som därefter tas till utgångspunkt för en ny sats som sedan fortsätter yttrandet ut. Hela yttrandet får strukturen [1..... [2]1]2, där det som omsluts av parenteserna med subskriptet 1 är *en* sats och det som står inom parenteserna med subskriptet 2 en *annan*. Pivån ("svängtappen", skuggad nedan) är det som är gemensamt för de båda satserna; hela konstruktionen är **fetstilad**. Exempel (5:2) skulle då framställas så här:

(5:2')
01 O: e de **nära arrangemang för lunchen** **har** vi väl inte va?

¹⁶ LiCTI betecknar *Linköping Corporuses of Talk in Interaction* (huvudsakligen institutionell diskurs, se Linell, 2011b).

I (5:2) börjar A:s yttrande som en rogativ fråga (ja/nej-fråga: *e de nära arrangemang för lunchen*), men övergår till att tentativt besvara frågan med *har vi väl inte*. Om vi tillämpar parentesnotationen på (5:2) får vi: [₁ *e de* [₂ *nära arrangemang för lunchen*]₁ *har vi väl inte*]₂. Här är pre-pivån och post-pivån rätt korta, med liknande innehåll. I många fall tillför post-pivån något väsentligt nytt utöver pre-pivån; vi kan då tala om ”asymmetriska” pivåyttranden. Exempel (5:3) och (5:4) hör hit.

(5:3) LUND (v, 2014): En person, här kallad Lars, tidigare aktiv som rikspolitiker, intervjuas i en pratshow. Här har han fått en fråga om sina olika äktenskap:

01 L: **ena gången va i Lund bodde ja då.**

Lars berättar om sina två äktenskap och nämner att han ”ena gången” gifte sig i Lund, men låter därefter förstå att han inte längre bor där. Hela yttrandet blir en asymmetrisk, om än enkel, pivåkonstruktion.

Ofta ingår asymmetriska pivåyttranden i mera komplexa utsagor. Exempel (5:4) är mera typiskt för den kategorin av yttranden:

(5:4) TVÅTUSEN ÅR (od): Ur ett radioreportage om kyrkovalet 2009; frågan gäller om kyrkan ska vara opolitisk, och den intervjuade prästen P är anhängare av detta:

01 A: **de e ju så kyrkan har varit i tvåtusen år har hon ju**
02 **byggt på gemensam tro.**

Här påbörjar talaren en konstruktion som varar fram t.o.m. pivån *i tvåtusen år*, en prepositionsfras (tidsadverbial) som sedan bildar utgångspunkt för en ny möjlig delkonstruktion, en ny sats som kommer att utgöra post-pivån i yttrandet. Om vi tillämpar parentesnotationen från ovan på exempel (5:4) ser det ut så här:

[₁ *e ju så kyrkan har varit* [₂ *i tvåtusen år*]₁ *har hon ju byggt på gemensam tro*]₂.

Övergången mellan satserna via en pivå gör (5:4) till ett pivåyttrande. Dessutom sägs helt olika saker i pre-pivån (om kyrkans tvåtusenåriga tradition) och post-pivån (om den gemensamma tron) men dessa olika delar löds samman genom den gemensamma pivån. Prosodin indikerar inte heller någon tydlig gräns utan är helt kontinuerlig.¹⁷ Funktionellt kan pivåkonstruktionen anses bidra till att talaren kan behålla ordet (turen) i en situation där hen kunde riskera att förlora det (N. Norén, 2007).

Många pivåyttranden har emellertid betydelsemagra (och ibland nästan formellt identiska) pre- och post-pivåer. Vi återupprepar ett utdrag som vi tidigare använt (4:7) men som nu får illustrera denna typ av pivåyttrande:

¹⁷ Vissa analytiker (t.ex. Walker, 2004) använder prosodisk kontinuitet som ett kriterium för att något ska anses vara ett pivåyttrande.

(5:5) HJÄLTE (v).

01 J: du beskrev honom tidiare när du va liten å ni hade så
 02 fin kontakt, då va han ju verkliⁿ din hjälte.
 03 L: ja:e ja, **vi va väl väldigt goda vänner va vi**, ja:eh
 04 (.) hjälte vet ja inte riktigt, men vi va varandras
 05 öde. mm. ja.

Pivån *väldigt goda vänner* (skuggad) föregås här av den betydelsemagra pre-pivån *vi va*, och denna del speglas senare i den bekräftande post-pivån *va vi*. Just vaga inledningar som PRO COP tenderar att i denna yttrandetyp upprepas (med omvänd ledföljd) i postpivån.¹⁸

Vi återgår nu till det exempel som tidigare diskuterats som (3:1). Den här gången tar vi upp en möjlig pivå-tolkning på r. 6–7:

(5:6) SAFIR (v, September 2016, se vidare (3:1)):

01 I: men du beskriver ju här en situation där du jobbar
 02 väldigt mycke, ofta på semestern också. (.) hur håller
 03 man ihop ett äktenskap på de sättet?
 04 (.)
 05 A: tja-eh (.) he! (0.5) eh alltså de- vi har va- de-
 06 härom(.)dan så har vi varit gifta förtifem år de e
 07 **safir** °tror ja de e.° de har naturlitvis varit
 08 inbördeskrig i många år också men-eh
 09 I: har de de?

På rad 6–7 är *de e safir* ett inskott, en kommentar till *så har vi varit gifta förtifem år*, men genom det lågmälda påhänget *tror ja de e* så kommer den lilla satsen *de e safir* att (också) omtolkas som pre-pivå+pivå. Det demonstrerar således ytterligare en sida av pivåkonstruktionernas potential att dynamiskt förändra det pågående yttrandets språkliga struktur och situationella tolkningsmöjligheter.

Förutom speglande post-pivåer med kopulaverb som i (5:5), innehåller post-pivån ofta pro-verbet *göra*, som i (5:7).

(5:7) OBEHAG (au, november 2010): Från radiointervju med patient (P) som svarar på en fråga:

01 P: ja, **ja kände obehag gjorde ja**.

Som vi redan sagt är det karakteristiskt för pivåyttranden i svenska att ett led i slutfältet av satsen återanvänds som fundament i den påföljande satsen. Vi åskådliggör detta i schema 2.

¹⁸ I vår kollektion av drygt 100 är drygt hälften symmetriska och innehåller just en enkel COP+PRO-sekvens som speglande segment (jämför 5:5). Somliga analytiker betraktar inte symmetriska fall (”speglade”; jfr N. Norén, 2007: 72), som i (5:5) som fullfjädrade pivåyttranden.

Schema 2. Pivåkonstruktioner

Sats 1	Initialfält	Mittfält	Slutfält		
Sats 2			Initialfält	Mittfält	Slutfält Efterfält
(5:2)		e de	nåra arrangemang för lunchen	har vi väl inte	va?
(5:3)	ena gången	var	i Lund	bodde ja {g}	då
(5:5)	vi	va väl	väldigt goda vänner	va vi	
(5:6)	de	e	safir	tror ja {g}	de e
(5:7)	ja {g}	kände	obehag	gjorde ja {g}	

Som visas i schemat står pivån i slutfältet av den första satsen och detta slutfält fungerar samtidigt som initialfält (fundament) för den andra satsen. I (5:2), (5:3), (5:5) och (5:6) utgörs hela slutfältet av pivån. I (5:4) (ej visat i schema 2) utgör pivån *i tvåtusen år* endast det sista ledet i slutfältet. I (5:7) består pivån *kände obehag* både av det finita verbet *kände* och slutfältet *obehag*. Här speglar formen på proverbet *gjorde* det tempus som används i pivån, *kände*, vilket kan sägas vara det vanliga.

Ett statistiskt schema, som ju återger yttrandet som produkt snarare än som process, kan emellertid inte fånga all dynamik i yttrandeproduktionen. Låt oss titta närmare på ett pivåyttrande som avviker från mönstret med tempuspegling i (5:7).

(5:8) MASSOR ME FRÅGOR (od, 2017): Ur en lång monologisk redogörelse för journalisters utforskningar av en näringslivsföreträdares skatteaffärer:

01 J: så **ställd**e vi **massor me frågor** har vi **gjort**.

Här finns en diskontinuerlig pivå (**skuggad**); hela den första satsen (med verb, subjekt och objekt) kan definitionsmässigt inte vara lika med pivån. Vidare sker det ett tempusbyte från pre-pivåns *ställd*e till post-pivåns *har gjort*. Genom post-pivån och dess supinum användning framställs resultatet av att ha ställt många frågor som relevant i nuet. Exemplet visar hur talare kan utnyttja en betydelsemager post-pivå, som i huvudsak bara bekräftar vad som redan sagts i pre-pivån, till att göra justeringar som kan kännas viktiga.

Det är uppenbart att pivåer är en mycket vanlig produktionsmetod i svenskt talspråk, särskilt om vi inkluderar de symmetriska typerna. Vi ser också att praktiken att konstruera pivåyttranden använder sig av flera andra konstruktioner i språket. Pivåyttranden är således inte helt avvikande från andra yttranden, utan är tvärtom ofta besläktade med dem.

5.2 Responser i två steg

I avsnitt 4 framhöll vi responsivitet som en mycket grundläggande egenskap hos bidrag till (turer i) samtal. Det är fråga om en interaktionsintern – snarare än språkssystematisk – kontextkänslighet som sällan uppmärksammas i traditionell grammatik. I detta avsnitt fokuserar vi på en annan typ av responsiv konstruktion: två-stegsresponser (som svar på vissa typer av frågor), där talaren först producerar en negerad frasformad *kortrespons* och sedan, ibland efter en mikropaus, lägger till mitt- och slutfält och därmed fullbordar en satsformad *utvidgad*

respons. Dessa yttranden innehåller också inslag både av ellips och av inkrementering. Här följer tre exempel:

(5:9) PÅ RAK ARM (od, 2015): A frågar kollega B om en viss referens till en vetenskaplig artikel:

01 A: kommer du ihåg va referensen till Lindberg va?
02 B: **inte på rak arm gör ja inte de.**

(5:10) JUST DOM HÄR MODELLERNA (od, 2016): På IKEA: K(und) talar med en E(xpedit) om namnen på en viss sängmodell som IKEA länge salufört:

01 K: dom hade nåt annat namn tidigare?
02 E: **inte just dom här modellerna har inte haft de.**

(5:11) INTE PLATTA FRÅN BÖRJAN (od): Frågeprogram i radio; man diskuterar plattfiskar, och om de är asymmetriska från födseln:

01 A: så **plattfiskarna e inte platta från början?**
02 B: nä **inte från början ä dom inte de.**

Konstruktionen med negerad (kort)respons följt av en sats i (5:9)–(5:11) skulle kunna betecknas som NEG+XP+S och tjäna som exempel på ellips, inkrementell produktion och responser i två steg. Dessutom är ett sådant yttrande med negerad initial fras obligatoriskt responsivt (jfr avsnitt 4 ovan), dvs. det uppträder i vad som i CA-kretsar kallas andra position och svarar på ett föregående yttrande (det som står i ”första position”) som i flertalet fall innehåller en fråga, i (5:9) en interrogativ fråga (den vanligaste typen) och i (5:10) och (5:11) deklarativa frågor. Flertalet av våra exempel (44/51) innehåller en upprepade negation i den utvidgande satsen.

Bortsett från de redan nämnda likheterna med (5:9) och (5:10) är (5:11) exceptionellt i två avseenden, dels genom att förstayttrandet (frågan) innehåller XP-frasen som återkommer i responsyttrandet och dels genom att själva negationen också förekommer i förstayttrandet. Låt oss se närmare på några olika svarsalternativ i (5:12):

(5:12) rad 2a: *nä.*
rad 2b: *(nä) inte från början.*
rad 2c: *(nä) inte från början ä dom inte de.* (det faktiska svaret i (5:11))
rad 2d: *(nä) inte från början ä dom de.*

Samtalsdeltagare B i (5:11) skulle kunna svara med ett enkelt *nä* eller med en utvidgad fras som på rad 2b. Men B fortsätter och låter *inte från början* utgöra fundament i en sats som följs av *ä dom inte de* på rad 2c. En annan möjlighet är rad 2d utan dubbel negation, men den är sällsynt i praktiken; i vår kollektion förekommer den bara i 14 % av exemplen. I (5:13) ser vi ett av våra belagda exempel:

(5:13) INTE NÅN LÄNGRE TID (od): Intervju i TV om finanskrisen 1992, reproducerad i ett nytt program augusti 2004:

01 A: klarar ni av den här räntan;
02 B: **inte någon längre tid gör vi de**

Detta exempel skiljer sig emellertid från huvudtypen genom att negationen har kort räckvidd. Här är det ju så att B vill säga något positivt; man kommer att klara av räntan, fast inte någon längre tid. Negationen gäller alltså bara XP och inte hela satsen, som i de allra flesta andra exemplen.¹⁹ Men även detta exempel inleds med NEG+XP, vilket skulle kunna vara en omedelbar kortrespons på frågan (elliptisk respons med initial negerad XP som är parasitisk på föregående yttrande).

Som J. Lindström (2013) påpekat, har NEG+XP+S vissa likheter med pivåyttranden som i (5:14):

(5:14) INGET HÄR UPPE (od, 2016): A frågar (på bussterminalen i Stockholm) en chaufför (B) på ett lokalt bussbolag om bolaget har fast personal i Stockholm:

01 A: har ni någon personal här uppe?
02 B: näe **vi har inget här uppe (0.5) har vi inte.**

På rad 2 inleder B sitt svarsyttrande men *näe* och fortsätter med *vi har* och *inget här uppe*, i slutfältet. Detta används efter en kort paus som fundament för den speglade post-pivån *har vi inte*.²⁰ Precis som i NEG+XP+S-konstruktionen fungerar en negerad fras som fundament, men här har vi även en pre-pivå, *vi har*, vilket saknas i NEG+XP+S-konstruktionen. Denna utmärks i stället av att NEG+XP inleder ett svarsyttrande efter talarbyte och ofta avslutas med ett anaforiskt *de* som syftar tillbaka på innehållet i verbfrasen i föregående yttrande (verbfraspronominalisering). I (5:14) och andra typiska pivåkonstruktioner som (5:5) och (5:7) förekommer emellertid inget *de* efter det betydelsemagra verbet i post-pivån.

Exemplen i avsnitt 5.2 visar hur samtalsdeltagarna direkt knyter an till det föregående yttrandet med en (negerad) fras, som skulle kunna fungera som ett självständigt svarsyttrande.

¹⁹ Eftersom vi, i motsats till de tidigare behandlade konstruktionerna, inte tidigare systematiskt behandlat NEG+XP+S ska vi ge några grova siffror baserade på vår kollektion om drygt 50 exempel (en introducerande text finns i Linell & K. Norén, 2014). Den första negationen har kort räckvidd i bara 2 fall i vår kollektion (varav (5:13) är ett). I 33 fall är förstayttrandet, som föregår NEG+XP+S-yttrandet, en fråga (28 interrogativa och 5 deklarativa). I 15 fall är förstayttrandet *inte* en fråga, och i 3 fall är statusen oklar. XP-frasen förekommer ordagrant i förstayttrandet i 16 fall, men i bara 7 fall finns en negation i förstayttrandet också (beträffande båda punkterna, jfr exempel (5:11)).

²⁰ Av de 23 exemplen på sådana i vår kollektion saknas en andra negation i post-pivån enbart i ett fall. Detta exempel är avvikande också på andra sätt:

(i) INTE SÄRSKILT PIGG: A talar om en granne som är ”omtänksam” men delvis dement:

01 A: **hon e ju väldigt omtänksam men inte särskilt pigg e hon.**

Här har vi inte dubbel negation, men post-pivån *e hon* kan tolkas som relaterad till hela *väldigt omtänksam men inte särskilt pigg*.

Men talaren fortsätter och integrerar frasen som fundament i en sats. Övriga led i satsen är oftast korta och upprepar hjälpverb och pronomen (med deixisväxling) från kontexten. Den utvidgade responsen, andra steget i den praktik som vi studerat i detta avsnitt, utgör en relevant specificering av det nekande svaret i den föregående kortresponsen. Den dubbla negationen visar hur viktigt det verkar vara för talarna att hålla fast vid sitt förnekande.

6 Dynamisk förändring

Vi har i avsnitt 5 pekat på vissa yttrandens och yttrandetypers dynamiska föränderlighet; ett turtillägg kan leda till en omtolkning av språkhandlingen (5:1), samtidigt som en pivå avslutar en sats, inleder den en fortsättning (5:2), och en negerad respons kan byggas ut till ett mer specificerat påstående (5:9). I detta avsnitt tar vi upp ytterligare exempel där det inkrementella yttrandebyggandet interagerar med diverse heuristiska tolkningsstrategier. I vissa fall leder detta till att den grammatiska uppbyggnaden ändras allt eftersom yttrandet utvecklas. Många av exemplen innehåller en eller flera förekomster av pronomenet *de*, i talspråk oftast realiserat som *de*, som i (6:1).²¹

(6:1) (od, nov 2017): Efter att den s.k. #metoo-rörelsen dominerat medierna i en månad, intervjuas en ”expert” (etnolog: E) i ett nyhetsprogram på SVT:

01 E: om de sen ger avtryck i historien,
02 **de går inte å uttala sej om.**

Den första förekomsten av *de* på rad 1 syftar tillbaka på något som behandlats tidigare i samtalet. Här tar E upp frågeställningen *om de sen ger avtryck i historien* och fortsätter med ett betonat *de* som syftar tillbaka på hela den frågeställningen. Båda förekomsterna av *de* är alltså *anaforiska*; de syftar på något som aktualiserats i samtalet eller som nämnts alldeles nyss. Vi tänker oss att den indirekta frågesatsen *om de sen ger avtryck i historien* står i förfältet i schema 1. Med SAG:s terminologi är det ett dislokerat *annex* som är korrelerat till ”en pronominal kopia” i den inre satsen, i det här fallet *de* som följer direkt efter, i fundamentet (se SAG: Kap. 36 Annex).

Det andra, betonade, *de* har mer än en funktion i yttrandet. Det fungerar både som subjekt till *går* och som rektion till *om*.²² Låt oss titta närmare på några analysalternativ.

²¹ I talad svenska är *de* ett av de vanligaste orden; enligt Allwood (1999: Tabell 3.1) är vidare *de e* den vanligaste tvåordskombinationen, tätt följd av *e de*. För exempel på och analyser av *de e*-inledda yttranden, se även Hammarberg (2000; 2008); Forsskåhl (2009); Anward & Linell (2016).

²² Den här konstruktionstypen där ett icke-realiserat objekt eller rektion i en infinitivfras har subjektet i matrissatsen som antecedent är i engelskspråkig litteratur känd som *tough-movement*. I SAG (3: 602ff.) används benämningen *Infinitivfras med underförstådd bestämning*. Se även Engdahl (2010; 2012).

- (6:2) a. *d_e går inte å uttala sej om*
 b. *de går inte å uttala sej om d_e*
 c. **d_e går inte å uttala sej om d_e*
 d. *de går inte å uttala sej om*

På rad a återges det ursprungliga yttrandet, med ett betonat initialt *d_e* och utan rektion till *om*. I det alternativa yttrandet på rad b, är det initiala *de* obetonat och det finns ett utsatt led efter *om*. Som visas av det ogrammatiska yttrandet på rad c, är det inte möjligt att ha ett betonat *d_e* både som subjekt och rektion. Det obetonade initiala *de* på rad b brukar kallas *expletivt*, eller *formellt*, subjekt. Sådana brukar sättas in i svenska när satsen annars skulle sakna subjekt, det så kallade ”subjektstvånget”.²³ Ett expletivt *de{t}* känns igen på att det inte kan betonas (jfr **d_e{t}* *regnar*) medan anaforiskt syftande referentiellt *de{t}* kan, men inte måste, betonas. Alternativet på rad d inleds med ett obetonat *de* men till skillnad från rad b måste detta vara ett anaforiskt *de* eftersom det saknas ett led efter *om*. För att förtydliga vilken tolkning yttrandet som helhet får, disambiguerar vi *de* med hjälp av subskripten EXP, för expletivt *de{t}*, och REF, för referentiellt använt *de{t}*.²⁴

- (6:2') a. *d_{eREF} går inte å uttala sej om*
 b. *d_{eEXP} går inte å uttala sej om d_{eREF}*
 c. **d_{eREF} går inte å uttala sej om d_{eREF}*
 d. *d_{eREF} går inte å uttala sej om*

Huruvida ett initialt obetonat *de* är referentiellt eller expletivt går alltså inte att avgöra innan hela yttrandet har fullbordats. Om slutfältet är ”komplett”, dvs. innehåller alla väntade led som på rad b, har vi ett expletivt *de*. Om det däremot saknas ett led i slutfältet, som på rad d, är det initiala *de* referentiellt oavsett betoning.

Det är sådana fall med från början vaga *de:n* som vi ska analysera i följande avsnitt. I nästa exempel möter vi en annan satstyp med expletivt subjekt, nämligen *existentialsats* (Sundman, 1980).

(6:3) DUSCH (od, 2016): Gäst frågar i hotellreceptionen om det finns dusch på alla rum.

- 01 A: finns de dusch på alla rummen?
 02 B: ja, de finns

I A:s inledande fråga fungerar *de* som expletivt subjekt medan det egentliga subjektet utgörs av *dusch*. Det ligger nära till hands att anta att B också inleder med ett expletivt *de*, upprepar *finns*,

²³ Se Hammarberg & Viberg (1975); SAG, 1: 227; 4: 53–62; Engdahl (2010).

²⁴ I vår text skiljer vi enbart på *referentiell* användning (med deiktiska, anaforiska och kataforiska underkategorier) och *expletiv* användning (formell, ”dummy”). Det är möjligt att urskilja en gräzon mellan dessa som skulle kunna kallas *svagt referentiell* användning, exemplifierad av yttranden som *de e varmt* (referens till hela situationen eller delar därav, Fraurud, 1988). Se även översikten i SAG, 4: 58ff. Vi avstår från att försöka reda ut alla dessa typer här.

men utelämnar *dusch*. Detta framgår när vi analyserar några alternativa svar i (6:4). Hur just den aktuella tolkningen uppstår tar vi upp i avsnitt 6.4.

- (6:4) a. ja, de_{EXP} *finns*
 b. ja, de_{REF} *finns*
 c. ja, de_{EXP} *finns* de_{REF}
 d. ja, de_{REF} *finns* de_{EXP}
 e. ja, de_{REF} *finns* de_{EXP}
 f. ?ja, de_{EXP} *finns* de_{REF}

På rad a återges det ursprungliga yttrandet, inlett med ett obetonat expletivt *de*. Men B hade även kunnat betona *de*, som på rad b. Då ändras tolkningen så att *de* syftar tillbaka på *dusch*, alltså *dusch finns*. Betoningen av *de* medför att duschtillgången framhävs, vilket även kan aktualisera en kontrast mot andra bekvämligheter, som kanske saknas. På rad c–f visas möjliga svar med ett utsatt anaforskt predikativt *de* som i den här kontexten också syftar på *dusch*. Med två obetonade *de*, går det inte att skilja på svaren på rad c och d, medan betoning på *de* identifierar det som referentiellt. Alternativet på rad e med betoning på det initiala *de* låter naturligt, medan f låter märkligt i denna kontext. Prosodin är alltså avgörande för tolkningen, särskilt om det inte finns andra ledtrådar i yttrandet.

En sådan ledtråd kan vara ett utsatt satsadverbial, som också fungerar disambigerande. I (6:5) visar vi några svarsalternativ med *nog*.

- (6:5) a. ja, de_{REF} *finns* de_{EXP} *nog*
 b. ja, de_{EXP} *finns* *nog* de_{REF}

När en svenskspråkig person hör *nog* på rad a, blir det tydligt att det inledande *de* är referentiellt och anaforskt, eftersom *de* före *nog* tolkas som ett expletivt subjekt. På liknande sätt medför sekvensen *finns nog*, utan subjekt, på rad b, att det initiala *de* måste vara expletivt.²⁵

6.1 Strukturell tvetydighet i svenska

Låt oss titta närmare på varför (6:5a,b) är entydiga, medan (6:4c,d) är tvetydiga. Strukturellt beror tvetydigheten på att det initiala *de* antingen kan vara subjekt i matrissatsen eller ett spetsställt predikativ. Som vi visat i schema 1 ovan antas både subjekt och spetsställda led stå i fundamentet, följda av det finita verbet. Nedan visar vi hur några av svarsalternativen i (6:4) och (6:5) kan placeras i schemat. Vi använder här i likhet med SAG (4: 7) markeringen [-] för att ange den position det initiala ledet skulle ha om det inte stod i fundamentet. Det är också den positionen som bestämmer den grammatiska funktionen hos det spetsställda ledet.

²⁵ Om vi däremot utgår från det ursprungliga svaret i (6:3), räcker det inte med ett satsadverbial för att disambiguera, om inte *de* är betonat.

(i) a. ja, de_{EXP} *finns* *nog*
 b. ja, de_{REF} *finns* *nog*

Schema 3. Exempel med och utan satsadverbial

	Initialfält	Mittfält			Slutfält		
	Fundament	Finit verb	Subj	Sadvl	Infinit verb	Objekt Predikativ Eg. subjekt	Övriga adverbial
(6:5a)	de	finns	de	nog		[-]	
(6:5b)	de	finns	[-]	nog		de	
(6:4c)	de	finns	[-]			de	
(6:4d)	de	finns	de			[-]	

Om det finns ett satsadverbial i yttrandet, går det lätt att avgöra hur det initiala *de* ska tolkas. När lyssnaren hör *nog* på rad (a), blir det klart att det initiala *de* måste vara ett spetsställt anaforsiktigt predikativ. När lyssnaren hör *finns nog* på rad (b) måste däremot det initiala *de* tolkas som expletivt subjekt. Om det inte finns något satsadverbial, eller en diskurspartikel, är strängen *de finns de* fortfarande i princip tvetydig, vilket visas av raderna (c) och (d) ("tomma" positioner hörs ju inte), även om (d) med ett spetsställt predikativ säkert är betydligt vanligare än (c).

I vår diskussion av (6:3) har vi visat på hur tolkningsmöjligheterna för ett initialt *de* påverkas av eventuell betoning och förekomsten av ett satsadverbial i samma sats. I exempel (6:1) påverkas tolkningsmöjligheterna av huruvida infinitivfrasen i slutfältet är komplett eller inte. Låt oss nu se närmare på ett liknande exempel där tolkningsmöjligheterna påverkas av en underordnad *att*-sats.

(6:6) SJUTTIFEM (v, Lundgren, 2009: 185): Ett smärtrehabiliteringsteam med bl.a. en K(urator) och en A(rbetsterapeut) diskuterar arbetsförmåga hos en klient. Här är det fråga om hur många procent av full arbetstid han kan klara:

01 K: hans arbetsförmåga då?
 02 (3.0)
 03 A: ja:a vi tänker oss sjuttifem.
 04 (6.0) ((A antecknar))
 05 K: **de tycker ja va trevligt att du sa.** (skrattar)
 06 (.) ((A skrattar, K ansluter sig))
 07 A: ja
 08 K: för att han va-alltså ens egen tro e ju femti va?

På rad 5 kommenterar K A:s oväntat positiva bedömning att klienten skulle klara av att arbeta 75 %. Låt oss se närmare på hur yttrandet byggs upp inkrementellt.

(6:7) rad 5a: d_{REF}
 rad 5b: d_{REF} tycker ja
 rad 5c: d_{REF} tycker ja va trevligt
 rad 5d: d_{REF} tycker ja va trevligt att du sa (ursprungligt yttrande)
 rad 5e: d_{REF} tycker ja d_{EXP} va trevligt att du sa
 rad 5f: ja tycker d_{EXP} va trevligt att du sa d_{REF}

Som vi redan konstaterat, kan ett betonat *de* enbart vara referentiellt. När därför talaren K börjar sitt yttrande på rad 5 i (6:6) med ett betonat *de* (vilket vi har kontrollerat särskilt) gör betoningen att vi tolkar det som referentiellt; det syftar anaforiskt på vad A sagt på rad 3. Observera att om K i stället använt ett obetonat *de* skulle detta (på detta stadium) ha varit vagt eller obestämt; först när mera blivit sagt skulle *de* kunnat tolkas som referentiellt eller expletivt. K fortsätter med *tycker ja* (rad 5b), och *de* måste förstas fortfarande tolkas referentiellt. På rad 5c tillkommer *va trevligt* där betoningen på *trevligt* avslöjar att vi nu får poängen med K:s yttrande: det var trevligt att A sa det hon sa på rad 3. Ytterligare en omständighet – utöver betoningen – talar nu för att det initiala *de* är referentiellt; det måste tolkas som subjekt till *va trevligt*, och predikativet *trevligt* måste knytas till något bestämt innehåll. Men när K fortsätter och lägger till *att du sa* på rad 5d, tolkas detta som en extraponerad sats, alltså en sats som normalt förutsätter ett expletivt subjekt, som på rad 5e. I det faktiska yttrandet från utdrag (6:6), rad 5d, finns däremot inget sådant subjekt. Detta innebär att *va trevligt* saknar ett utsatt subjekt, vilket är oväntat givet att svenskan beskrivs som ett språk där en finit sats måste ha ett utsatt subjekt. Detta påverkar dock inte vårt samtal (6:6) som flyter på. Vi kan kanske säga att det initiala *de* här har en dubbel funktion; det är både subjekt till *va trevligt att du sa* och objekt till *sa*. Alternativet på rad 5f, utan spetsställning av *de*, ter sig mindre naturligt i kontexten, särskilt med bibehållen betoning på *sa*.²⁶

6.2 Saknade subjekt

Svenskans starka subjektstvång visar sig bl.a. i att man måste sätta in ett obetonat expletivt subjekt om det saknas ett referentiellt subjekt, som i *de{t} regnar*. Som vi sett sätts expletivt subjekt även in, i fundamentet eller på subjektsp platsen, om det egentliga subjektet är en infinitivfras eller en sats som står i slutfältet, som i (6:8).

- (6:8) a. *går de_{EXP} å uttala sej om de_{REF}?*
 b. *de_{EXP} e klart (att) de inte blir några fler romaner*

Trots denna relativt robusta generalisering beträffande expletiva subjekt, är subjektlösa yttranden som K:s kommentar på rad 5 i (6:6) inte ovanliga. Sådana yttranden innehåller ofta ett värderande adjektiv eller ett modalverb följt av en bisats, som i (6:9).

(6:9) SALTÖN (au, 2010): P1 Studio 1, CK intervjuar författaren VL:

01 CK: blir de nära fler (.) romaner då (.) om Saltön
 02 VL: nej de e klart de inte blir

VL:s svar på rad 2 följer till en början mönstret [*de_{EXP} COP ADJ S*] som i (6:8b), men eftersom bisatsen inte är komplett – det saknas ett komplement till *blir* – måste det initiala *de* tolkas om

²⁶ Observera att *de_{EXP}* inte kan utelämnas på rad 5f i (6:7): **ja tycker va trevligt att du sa de_{REF}*. Som visas i Engdahl (2010; 2012) är utelämnning av expletivt *de* bara möjlig om något annat led, företrädesvis ett referentiellt *de*, är spetsställt.

som ett referentiellt *de*, syftande tillbaka på *nåra fler romaner*, med följdén att matrissatsen saknar ett uttalat subjekt.

Än vanligare är troligen yttranden där det inledande *de e* helt utelämnas, som i (6:10). Enligt SAG (4: 966) är detta särskilt vanligt i värderande yttranden.

(6:10) AVIS (od, 2016): Vid ett middagssamtal berättar T för sin väninna H att en gemensam bekant fått ärva en lägenhet:

01 H: de e en sits som man kan va lite avis på
02 T: (skrattar) **klart man e**

H kommenterar nyheten om att bekanten blivit med lägenhet med att *man kan va lite avis* (avundsjuk). T kastar huvudet bakåt, skrattar lite och erkänner att hon nog är lite avundsjuk, *klart man e*. Det icke-realiserade komplementet till *e* tolkas naturligt som *lite avis*. Hellberg (2001) menar att *klart*-inledda korta yttranden blivit en egen konstruktion i svenskan, en *klart*-konstruktion.

Gemensamt för exemplen i (6:9) och (6:10) är att ett initialt *de* som, när yttrandet börjar tolkas, verkar fungera som ett expletivt, framåtpåkande, subjekt, måste oanalyseras som ett referentiellt spetsställt objekt när mer av yttrandet processats. Förutom exempel med *att*-satser har vi många exempel som involverar andra konstruktioner där expletiva subjekt normalt är obligatoriska, som i existentialsatser (6:11a) och utbrytningssatser (6:11b).

- (6:11) a. *de_{EXP} finns ingen anledning å va generad*
b. *de_{EXP} e du som tycker de*

Dessa satstyper realiseras i utdrag (6:12):

(6:12) GENERAD (au): Från samma intervju som (4:3): MW frågar CB om en gammal värja som finns i familjen:

01 MW: du ser lite generad ut
(1.1)
02 CB: nä:e (.) **de finns ingen anledning å va** (.) eeeeeh
03 MW: lite?
04 CB: ah (skratt) **de e du som tycker** för
[(xxx) de fungerar inte i radio
05 MW: [aa precis

Alldeles före utdraget i (6:12) har intervjuaren MW frågat CB om en gammal värja som tydligen innehåfts av en tidigare statsminister i släkten Bildt. På rad 1 kommenterar MW hur CB ser ut, något oväntat i ett radioprogram. Efter en ganska lång paus protesterar CB kraftigt *nä:e* och fortsätter med *de finns ingen anledning å va*. Detta yttrande verkar till en början vara en existentialsats, inledd med ett expletivt *de* (jfr (6:11a)), men den tolkningen måste överges när det visar sig att det saknas ett predikativ i infinitivfrasen *å va*. Vi har ställt upp några möjliga tolkningsalternativ i (6:13).

- (6:13) rad 2a: de_{EXP} finns ingen anledning å va de_{REF}
 rad 2b: de_{REF} finns de_{EXP} ingen anledning å va
 rad 2c: de_{REF} finns ingen anledning å va (ursprungligt yttrande)
 rad 2d: * de_{REF} finns de_{EXP} ingen anledning å va de_{REF}

Innehållet i CB:s protest, dvs. att det inte finns någon anledning (för honom) att vara generad, kan uttryckas som på rad 2a där det finala *de* syftar tillbaka på *generad* i MW:s föregående kommentar. Som vi sett i avsnitt 3 och i flera av de tidigare exemplen i avsnitt 6, spetsställs gärna anaforiska pronomen i svenska, jfr svar B2 i (4:2), och den möjligheten utnyttjas på rad 2b i (6:13). Det expletiva subjektet placeras då efter det finita verbet. Men i det autentiska yttrandet, rad 2c, finns inget *de* efter verbet. Följaktligen kan yttrandet tolkas som en vanlig existentialsats fram till dess att luckan efter *va* upptäcks. Men för att kunna tolka infinitivfrasen *å va* behöver man identifiera en lämplig antecedent, vilket leder till en omtolkning av det initiala *de* som referentiellt. Notera att alternativet på rad 2d inte är tolkbart. Om det initiala *de* är referentiellt kan man inte samtidigt ha ett referentiellt *de* som objekt.

När MW på rad 3 i (6:12) framhärdar i att CB (*ser lite generad ut*), avvisar CB detta på rad 4 med att det bara är MW som tycker att han ser generad ut: *de e du som tycker*. Även detta yttrande verkar till en början vara en expletivinledd sats, i det här fallet en utbrytningskonstruktion, jfr (6:11b), men det måste omtolkas när hela yttrandet producerats.

- (6:14) rad 4a: de_{EXP} e du som tycker de_{REF}
 rad 4b: de_{REF} e de_{EXP} du som tycker
 rad 4c: de_{REF} e du som tycker (ursprungligt yttrande)
 rad 4d: * de_{REF} e de_{EXP} du som tycker de_{REF}

Om CB hade använt en utbrytningskonstruktion, borde den ha sett ut antingen som på rad 4a eller som på rad 4b. Om CB valt att inleda med ett spetsställt anaforiskt *de*, rad 4b, skulle man ha väntat sig ett expletivt *de* efter verbet *e*. CB producerar emellertid inget *de* där utan fortsätter med *du som tycker*, med betoning på det utbrutna ledet *du*. Men precis som i det föregående exemplet (6:13) saknas ett objekt till verbet. Det initiala *de* måste tolkas referentiellt vilket i sin tur omöjliggör ett utsatt objekt efter *tycker*, som i det ogrammatiska 4d.

I nästa exempel möter vi en konstruktion som kan sägas vara en hybrid mellan existensial/presenteringssatser och utbrytningsatser. I likhet med presenteringssatser har konstruktionen ett expletivt subjekt $de\{t\}$ och ett postverbalt egentligt subjekt som är indefinit. Vidare är relativsatsen informativ, ej presupponerat sann, vilket är det normala i utbrytningskonstruktioner. Matrisverbet är oftast *vara*, precis som i utbrytningar. Vi kallar konstruktionen *presenteringsutbrytning* (Søfteland, 2014).

(6:15) NEWYORK (od, 2017): A och B diskuterar vilken font (NewYork är en font) som ska användas i en artikel:

- 01 A: förr skrev ja alltid i NewYork.
 02 **de va ingen annan som gjorde**

Rad 2 går utmärkt att tolka som en presenteringsutbrytning, inledd av ett expletivt *de*, fram till dess att man konstaterar att det saknas ett objekt efter *gjorde*. Men genom att omtolka det initiala *de* som syftande på *skrev i New York*, och alltså referentiellt, får man ett begripligt yttrande.

6.3 Ellips, lucka och paus

I vår diskussion av ovanstående samtalsbidrag har vi antagit att avsaknaden av komplement vid verben *förstå*, *va*, *blir*, *tycker* och *gjorde*, är något som uppmärksammas av samtalsdeltagarna och som triggar igång omtolkningen. Skulle man inte helt enkelt kunna anta att objektspositionen kan vara tom, t.ex. som resultat av en mer allmän tendens att utelämna redundanta led? Som vi såg i avsnitt 3 är ellips av led i fundamentet ganska vanligt förekommande i svenskt samtalspråk. Verbfrasellips förekommer, som vi sett, i returfrågor (4:1) och även efter modala hjälpverb (*ja ja{g} kan, nej ja{g} vill inte*). I vår analysmodell markerar vi sådan ellips med \emptyset (se schema 1) vilket ska förstås som att ett led som är underförstått på denna plats finns tillgängligt i den föregående kontexten (strukturellt latent, med Auers term (2014)). Om ett objekt är spetsställt, dvs. realiserat i fundamentet, använder vi i stället [-] på den tomma platsen, vilket ska förstås som att ledet är realiserat på annan plats i satsen. Man kan då undra om även anaforiska led i objektsposition kan utelämnas, alltså en sorts objektsellips. När det gäller verben *förstå* och *veta* verkar detta vara en möjlig analys, vilket stöds av att vi ofta hör och producerar yttranden som i (6:16c), i tillägg till (6:16a,b).

- (6:16) a. *ja{g} vet de / ja{g} förstår de*
 b. *de vet ja{g} [-] / de förstår ja{g} [-]*
 c. *ja{g} vet \emptyset / ja{g} förstår \emptyset*

Men objektsellips verkar vara begränsat till vissa verb. Det gäller inte för kognitionsverb generellt, se (6:17) där c-exemplet bara kan användas om religiöst troende.

- (6:17) a. *ja{g} tror de*
 b. *de tror ja{g} [-]*
 c. **ja{g} tror \emptyset*

Inte heller de transitiva verben *bli*, *göra*, *säga*, *tycka* och *vara* tillåter objektsellips utan måste konstrueras med ett objekt eller predikativ, antingen *in situ* eller spetsställt.²⁷ Detta stöder vårt antagande att de tomma objektsplatserna spelar en roll i tolkningen och uppmärksammas av samtalsdeltagarna. Nästa exempel lyfter fram ytterligare en aspekt, nämligen hur den dynamiska omtolkningen påverkas av den inkrementella produktionen av yttrandet.

²⁷ Objektellips är däremot vanligt i påhängsfraser av typen *så de e, så ja sa, så ja gjorde* som förekommer i vissa dialekter (Teleman, 1996): *Han odlade potatis, så han gjorde*.

(6:18) LÄGGA AV (au): R(eporter) intervjuar en f.d. heroinmissbrukare (B) (P1-morgon 2011):

01 R: de kanske e svårare att lägga av ifall att man gör de
 02 ännu mer tillgänglit med >narkotiska preparat<.
 03 B: jaa men de där me att lägga av, (.)
 04 **de e ju alltid nån å- nån annan som vill.** (.)
 05 **att man ska göra.** (.) själva individen kanske inte alls (.)
 06 vill.

B talar ganska långsamt, med flera pauser. På rad 3 instämmer han först med R:s förmodan *jaa*, men utvecklar sedan vad det kan innebära att *lägga av*. På rad 4 inleder B vad som verkar vara en presenteringsutbrytning *de e ju alltid nån annan som vill* följt av en mikropaus och fortsätter sedan med ett komplement till *vill* i form av en bisats, *att man ska göra*. Låt oss följa hur denna utvecklas.

(6:19) rad 4a: *de_{EXP} e ju alltid nån annan som vill de_{REF}*
 rad 4b: *de_{REF} e ju alltid nån annan som vill [-]*
 rad 4–5c: *de_{EXP} e ju alltid nån annan som vill (.) att man ska göra de_{REF}*
 rad 4–5d: *de_{REF} e ju alltid nån annan som vill (.) att man ska göra [-]* (ursprungligt yttrande)
 rad 4–5e: **de_{EXP} e ju alltid nån annan som vill de_{REF} att man ska göra de*
 rad 4–5f: *de_{EXP} e ju alltid nån annan som vill de_{REF} (.) att man ska göra de (alltså)*

På rad 4a visas en presenteringsutbrytning med ett inledande expletivt *de* och en komplett relativsats *som vill de*. Men i stället för att producera objektet *de*, gör B en mikropaus efter verbet som uttalas med fallande intonation. Yttrandet kan då uppfattas som avslutat, i vilket fall det initiala *de* måste tolkas som ett spetsställt referentiellt objekt, som på rad 4b. B fortsätter däremot med en *att*-inledd bisats, rad 4–5c; det initiala *de* måste då tolkas om som ett expletivt *de*. Men det B producerar är inte en fullständig bisats utan en som saknar objekt till *göra*. Följaktligen måste ytterligare en omtolkning ske så att det initiala *de* tolkas referentiellt, som på rad 4–5d. Exemplet är intressant eftersom det visar att inkrementering ofta medför en omtolkning av de grammatiska funktionerna tidigare i satsen. I det ursprungliga yttrandet föregås den inkrementellt tillagda bisatsen dessutom av en paus. Utan paus och med utsatt objekt, som på rad 4–5e, blir hela yttrandet otolkbart, troligen på grund av att det expletiva subjektet inte samtidigt kan introducera utbrytningen *nån annan som vill de* och bisatsen i slutfältet, *att man ska göra de*. Med en paus, som på rad 4–5f, kan däremot den finala bisatsen tolkas som ett turtillägg, en explikation av objektet *de* som här syftar kataforiskt framåt.

Vi avslutar med ett samtalsutdrag som innehåller flera av de konstruktioner vi tagit upp.

(6:20) STYV KULING (au 2016): Från samma intervju som (4:3).

01 CB: den som var mä i slutet av sextiotalets å början av
 02 sjuttiotalets politiska debattmiljö eh (.)
 03 där de blåste **styv kuling** åt alla- eller
 04 kastbyar åt alla håll ständit eh (.) vet ju att
 05 delta i debatter (.) .hh de e stimulerande å bra.
 06 MW: var kommer den där självsäkerheten ifrån (.)
 07 ts att inte bekymra sej över att de blåser
 08 **styv kuling** mot en

09 CB: jamen **styv kuling å styv kuling** eh
 10 (0.5)
 11 MW: (skratt) **de va ju du som sa de**
 12 CB: ja **de va de som sa**

Det finns här två konstruktionsfamiljer representerade, dels den reaktiva konstruktionen *x-och-x*, dels några exempel med flertydiga *de*. CB nämner i sin första långa tur att han varit ute i blåsväder i flera politiska debatter; han talar på rad 3 om att *de blåste styv kuling*. Intervjuaren MW tar upp uttrycket *styv kuling* i en följdfråga (rad 8). CB reagerar nu på detta genom att sätta in uttrycket i en *x-och-x*-ram. Hans användning av *x-och-x* är ovanlig i två avseenden. Det första är att han bara uttalar själva *x-och-x*-segmentet, utan att följa upp med en kommenterande sats. Ändå torde innebörden av reaktiv protest framgå. Att det fungerar så visar att enbart inledningen av ett responsyttrande med *x-och-x* räcker för att framkalla den pragmatiska effekten. Det kan i sin tur tolkas som att *x-och-x*-konstruktionen är konventionaliserad till den grad att en förkortad ("trunkerad") variant är tillräcklig.²⁸ Den andra anmärkningsvärda detaljen i *x-och-x*-tillämpningen i (6:20) är att talaren CB (rad 9) reagerar mot ett uttryck som han själv introducerat inom episoden ifråga (rad 3). Deltagarna tar själva upp detta förhållande (rad 11–12). Förmodligen är det också detta som föranleder intervjuarens skratt (rad 11).

MW:s yttrande på rad 11 är en vanlig utbrytningskonstruktion, inledd av *de*; det inledande *de* är här expletivt medan det avslutande *de* måste vara referentiellt (objekt till *sa*). CB bekräftar på rad 12 vad MW sagt, men hans formulering verkar vara en sammanblandning av två konstruktioner. Han börjar med *de va de*, en kortrespons som här betyder detsamma som *de va ja som sa de* (en spegling av MW:s rad 11). Därefter fortsätter han som om han faktiskt sagt *de va ja* (med betoning på *ja*, utan betoning på kopulan). Intressant nog utelämnar han (i motsats till MW) ett möjligt referentiellt *de* (objekt till *sa*) (jfr (6:14,4c)), vilket gör hans yttrande tydligt responsivt (han talar fortfarande om vad som blivit sagt tidigare och av vem).

6.4 Dynamisk omtolkning eller initial vaghet och senare precisering

Vi har sett, bl.a. i våra pivåyttranden, att omtolkningar av olika leds grammatiska status förekommer under löpande yttrandeproduktion. I fallen med *de*-inledda yttranden är det dock inte uppenbart att förändringen består i en omtolkning av något redan producerat. Det är kanske snarare så att ett från början vagt yttrande längre fram preciseras i tolkningen; ett inledande *de* i *de e* kan exempelvis tolkas som ett expletivt subjekt, ett referentiellt subjekt eller ett referentiellt spetsställt led. Vilken tolkning som till slut visar sig vara den rätta blir inte klart förrän hela yttrandet har producerats eller tolkats.

Är det då analytikerns eller deltagarnas perspektiv vi återger? Det är möjligt att omtolkningsalternativet tenderar att premieras av analytikern, som ju trots allt har tillgång till slutprodukten, alltså yttrandet i sin helhet, även om hen skulle vinnlägga sig om att utgå från ett deltagarperspektiv. Vaghet och senare precisering kanske ligger närmare till hands för deltagarna i interaktionssituationen. Talaren kan tänkas använda *de e* som en lagom oprecis inledning (Hammarberg, 2008; Forsskåhl, 2009; Engdahl, 2010) innan hen hunnit bestämma sig för exakt

²⁸ För fler exempel på detta, se K. Norén & Linell (2007).

vad hen vill säga. Helgesson (2000: 35) visar att talare ofta avbryter sig efter att ha inlett med *de e väl* eller *de e ju* och startar om sin tur. Vi exemplifierar detta med kommentatorns tur i utdrag (4:5), här återgett som (6:21).

(6:21) FÅR TA Å FÅR TA (au, november 2017, se vidare (4:5)):

05 K: asså får ta å får ta, **de e väl de e ju** en
 06 revolution som pågår, **de kommer all- de e** små:rt
 07 att förhålla sej (.) när en stor massa går åt
 08 samma håll, **de e** klart att **de** sker **misstag, de e**
 09 jät**te**beklaglit,

Efter *x-och-x*-konstruktionen på rad 5 börjar K med *de e väl*, avbryter sig och fortsätter med *de e ju en revolution*. Denna gång fullföljs satsen, en presenteringsutbrytning med expletivt *de*, jfr (6:15). På rad 6 börjar K med *de kommer all-*, avbryter sig och fortsätter med ytterligare en *de e*-sats, denna gång med en infinitivfras och expletivt *de*, jfr (6:1). På rad 8 kommer *de e klart* följt av en *att*-sats, även denna gång med expletivt *de*. I den sista *de e*-satsen på rad 8 och 9 är *de* däremot referentiellt och syftar på *att de sker misstag*, som har ett expletivt *de*. Som framgår av exemplet växlar expletiv och referentiell användning av *de* naturligt. I de avbrutna fragmenten går det inte att avgöra vilken sorts *de* det är.

Vaghet med senare precisering kan också ligga nära till hands för lyssnaren som ju oftast inte kan veta från första början vad talaren kommer att säga. I avsnitt 3 refererade vi till Pickering & Garrod (2013) m.fl. som hävdar att talare och lyssnare tenderar att processa språkliga enheter parallellt, kanske med en viss eftersläpning för lyssnaren. Vi har däremot ännu ingen empirisk evidens för huruvida en precisering av vaga yttranden faktiskt äger rum i praktiken. Gemensamt för våra exempel är att de produceras som sammanhängande samtalsbidrag, i de flesta fall utan tvekljud, pauser eller omstarter. Tvärt emot vad man kanske kunde vänta sig är alltså den inledande vagheten inte problematisk för samtalsdeltagarna. Det verkar snarare som om talaren utnyttjar underspecifikationen som en dialogisk resurs som gör att hen snabbt kan inleda sin tur utan att ha planerat färdigt hela yttrandet (Hammarberg, 2008; Engdahl, 2010).

7 Sammanfattande diskussion

Vi inleder med en anmärkning gällande material och metod föranledd av att många samtalsforskare tillämpar ett slags purism i sin vetenskapliga utövning, t.ex. att man bara tillåter (belagda och inspelade) samtalsdata i analysen. Vår strävan är givetvis att så långt möjligt utgå från autentiska exempel, i vårt fall från svenska samtal, men vi anser att man ibland bör kombinera den sekventiella samtalsanalysen med inslag av analys i termer av grammatiska satsscheman, som – nota bene – är direkta generaliseringar över faktiskt förekommande mönster hos yttranden (jfr Ono & Thompson's bruk av *constructional schemas* (1995: 233)). Här är det

också oundvikligt att i viss mån göra bruk av vår språkliga intuition.²⁹ Detta gäller särskilt när vi diskuterar vilka andra näraliggande alternativ till exemplens formuleringar som kan förekomma.

I denna artikel har vi belyst några viktiga egenskaper i levande samtalsspråk. Dessa har varit grunden för våra teman, de fenomen som vi gång på gång återkommit till och försökt belysa genom diskussion av ett antal konstruktioner i svensk samtalsgrammatik. I detta sista avsnitt sammanfattar vi våra viktigaste resultat, men tar också kortfattat upp några principiella frågor om metod och om relationen mellan samtalsspråk och skriftspråk.

Vi har visat att responsivitet, inkrementering och dynamisk föränderlighet ofta förekommer samtidigt och kan vara inlätade i varandra. Konstruktionernas beteenden är *dynamiska* i bemärkelsen att de på olika sätt beror av yttrandenas kontexter, speciellt den föregående sekventiella kontexten som de responderar på, och att de kan grammatiskt transformeras under pågående produktion eller tolkning. Det är dock inte helt klarlagt om den grammatiska omstruktureringen ska förklaras som initiala tillstånd av obestämdhet (vaghet) varvid en dynamisk precisering sker senare, eller i termer av en omtolkningsprocess som sker någonstans inuti förloppet.

Vidare är nästan alla de konstruktioner som vi beskrivit *obligatoriskt responsiva*. Det gäller ellipser, reaktiva konstruktioner, *inte+XP*-inledda yttranden, och många av de komplexa *de*-yttrandena. När yttrandetyper är obligatoriskt responsiva på konstruktionsnivå, dvs. när de alltid ”svarar” på specifika egenskaper (t.ex. ordval) hos föregående yttranden, visar sig detta i åtminstone två, närmast motsatta tendenser: elliptiska konstruktioner utelämnar delar som kan räknas ut från de omedelbart föregående yttrandena, medan reaktiva konstruktioner upprepar ord och fraser från föregående yttranden när dessa upplevs som helt eller delvis missvisande beträffande specifika aspekter. Konstruktionerna är specialiserade på olika funktioner.

Vi har också fokuserat på att *responsiviteten ofta realiseras i två steg*, som en elliptisk ”kort-respons” i form av en enstaka fras (huvudord med bestämningar) som optionellt kan expanderas till en längre, ofta delvis förutsägbar respons genom att talaren utvidgar den till en hel sats. I sådana fall kan responsen produceras i två (eller flera) steg, dvs. den realiseras inkrementellt, bit för bit. Reaktiva konstruktioner är ofta expanderade, men de kan förkortas i vissa fall, då redan det inledande reaktiva segmentet signalerar vad som ska komma. Vad beträffar *x-och-x* räcker det inledande segmentet, som ju normalt placeras i förfältet före en sats (ofta inledd med *men*). I fallet med *DIFA* räcker det dubblade modal verbet och ett (oftast pronominent) subjekt (*kan kan man...*). Denna egenskap visar också att konstruktionen i sin initiala del är uppbyggd på ett unikt sätt, och att den är *konventionaliserad*, dvs. den kan kännas igen utan att ha blivit fullt ut realiserad.

Återstår så frågan om de konstruktioner vi diskuterat uteslutande finns i samtal och samtalsspråk (är ”samtalsegna” enligt avsnitt 1). I många fall ger de processer och praktiker som vi har beskrivit upphov till slutprodukter som kan framstå som problematiska i skriftspråk (det som standardgrammatiker oftast tar som den självklara språknormen). Om man betraktar yttranden som *kan kan man väl, hjälte vet ja inte, klart man e* och (*jamen*) *styv kuling å styv kuling* lösyckta ur sina kontexter framstår de som ganska märkliga och ofta svåra att tolka. Men dessa konstruktioner förekommer naturligt i faktiskt språkande i samtal, där de ofta är relativt frekventa. De väcker inte någon särskild uppmärksamhet hos samtalsdeltagarna. De är helt enkelt normala (”entrenched”) inslag i samtalens språkliga arkitektur. Samtalsspråket består inte bara

²⁹ Intuitionens roll skulle naturligtvis reduceras, om vi hade tillgång till stora och sökbara korpusar av svenskt samtalsspråk. En annan vetenskaplig metod vore att använda psykolingvistiska experiment (Howes, 2012; Kendrick, 2017).

av enkla satser eller grammatiska meningar (Laury, 2008). Språket kan tänjas och töjas, och dess gränser är inte knivskarpa (Ginzburg & Poesio, 2016).

I spontana samtal är alltså dessa konstruktioner knappast problematiska. De framstår snarast som smidiga metoder för samtalsdeltagare att ge relevanta responser, och de tycks sällan ge deltagarna anledning till reparation. Men konstruktionerna är inte oberoende av det allmänna svenska språksystemet. Som vi har visat följer våra samtalsegna konstruktioner, t.ex. *DIFA*, *NEG+XP+S* och *x-och-x*, de grundläggande mönstren i svenskan, såsom (1) stor variation mellan olika grammatiska kategorier i fundamentpositionen, (2) V2-ordföljd i påståenden (inklusive fundamentellipser), och (3) att satsadverbial (med satsen som räckvidd), *inte*, *nog*, *säkert*, *väl*, etc., placeras i satsens mittfält. Vad samtalspråket gör är att tänja på och utvidga repertoaren av syntaktiska möjligheter.

Det bör emellertid påpekas att det normerande skriftspråket tränger in i vardagligt samtalspråk.³⁰ Så är t.ex. barnanpassat språk strukturellt ofta ganska enkelt, med korta yttranden ofta av karaktären enkla satser (se Loenheim, 2007, för en analys av satsstrukturen i barnböcker riktade till små barn). När små och även något äldre barn deltar i samtal med äldre, särskilt föräldrar och äldre syskon, utsätts de för talrika påpekanden om olika ämnen som får tas upp, hur man får uttrycka sig etc. (Taylor, 2013). De språkligt mer erfarna upprepar och utvidgar ofta barns formuleringar. Och vi har nyss konstaterat att ”våra” konstruktioner, trots att de har sin bas mer exklusivt i samtalspråk, följer några av svenskans grundläggande grammatiska mönster.

Används ”våra” konstruktioner också utanför informella och spontana samtal? Vi har inte gjort någon systematisk genomgång av olika korpusar som skulle kunna belysa hur långt utanför samtalspråket de nått, men vi tänker oss en utvecklingsgång över medie- och genregränser t.ex. enligt följande:

- (7:1) Samtalspråk (i vardagliga, informella samtal) >
 Bloggar (och liknande interaktiva digitala/elektroniska genrer) >
 Litterär dialog (dramer och samtalsåtergivningar i romaner) >,
 Generell spridning i skriftspråk (t.ex. tidningsspråk)

I denna utveckling tycks³¹ *x-och-x*, *X+V_{kogn}+Pro+NEG*, *klart*-konstruktionen och kanske *NEG+XP+S* ha nått t.o.m. L, fast knappast G (möjligen med undantag av *x-och-x*). *DIFA* är vanlig i B, medan pivåkonstruktioner (trots sin höga frekvens i S) torde vara ovanliga t.o.m. i B (utom som resultat av bristande redigering). Att *DIFA* förekommer relativt ymnigt i B (Linell & K. Norén, 2009) kan kanske förklaras med att man torde lägga märke till dess struktur som kan locka till lek med språket. Vi skulle inte bli förvånade om konstruktionerna får mer generell spridning i t.ex. tidningsspråk med tanke på att detta alltmer införlivar talspråkliga drag.

³⁰ Man bör observera att det Linell (2005) beskrivit som en ”written language bias” i språkvetenskapen *inte* innebär något förkastande av skriftspråk och skriftkultur. Poängen är i stället att normerat skriftspråk ofta använts på ett missvisande sätt som modell och metod, också när man beskriver (sam)talat språk eller språk på ett generellt plan.

³¹ Vi vill än en gång understryka att våra påståenden på denna punkt bygger på preliminära bedömningar. Det vore eventuellt möjligt att undersöka detta empiriskt i korpusar, men det har vi ännu inte gjort. Vissa av konstruktionerna går att hitta i skriftspråkskorpusar, förutsatt att de är stora, vilket Lars Ahrenberg gjort oss uppmärksamma på. Han hittade t.ex. följande exempel med en *de{t}*-konstruktion i Språkbankens korpus *Bloggmix*, cirka 600 miljoner ord: *Då jag kom hem hade min goa dotter lagat mat. Det är fantastiskt att hon gör.*

Referenser

- Allwood, Jens (red.). 1999. *Talspråksfrekvenser*. (Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics, S21). Göteborg: Institutionen för lingvistik, Göteborgs universitet.
- Anward, Jan & Linell, Per. 2016. On the grammar of utterances: putting the form vs. substance distinction back on its feet. *Acta Linguistica Hafniensia*, 48: 35–58.
- Anward, Jan & Nordberg, Bengt. 2005. (red.) *Samtal och grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Atkinson, J. Maxwell & Heritage, John. 1984. *Structures of Social Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Auer, Peter. 2005. Projection in interaction and in grammar. *Text*, 25: 7–36.
- Auer, Peter. 2009. On-line syntax: thoughts on the temporality of spoken language. *Language Sciences*, 31: 1–13.
- Auer, Peter. 2014. Syntactic structures and their symbiotic guests: Notes on analepsis from the perspective of online syntax. *Pragmatics*, 24: 533–560.
- Blöndal, Þórunn. 2008. Turn-final *æða* ('or') in spoken Icelandic. *Språk och interaktion*, 1: 151–168.
- Bredmar, Margareta. 1999. *Att göra det ovanliga normalt: Kommunikativ varsambet och medicinska uppgifter i barnmorskors samtal med gravida kvinnor*. (Linköping Studies in Arts and Science, 195). Linköping: Tema, Linköpings universitet.
- Clark, Herbert H. 2016. Depicting as a Method of Conversation. *Psychological Review*, 123: 324–347.
- Clark, Herbert H. 2017. On the rational basis of communication. Föreläsning i Göteborg 2017-05-02; to appear.
- Clark, Herbert H. & Gerrig, Richard. 1990. Quotations as Demonstrations. *Language*, 66: 764–805.
- Diderichsen, Paul. 1946. *Elementær dansk grammatik*. Köpenhamn: Gyldendal.
- Drake, Anna Veronika. 2013. Turn-final *or* in English: A conversation-analytic perspective. Ph.D. diss. Madison, WI: University of Wisconsin.
- Engdahl, Elisabet. 2008. Frågor i NoTa. I: Johannesen, Janne Bondi & Kristin Hagen (red.), *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk*. Oslo: Novus forlag. 109–118.
- Engdahl, Elisabet. 2010. Vad händer med subjektstvånget? Om *det*-inledda satser utan subjekt. *Språk och stil*, 20: 81–104.
- Engdahl, Elisabet. 2012. Optional expletive subjects in Swedish. *Nordic Journal of Linguistics*, 35: 99–144.
- Engdahl, Elisabet & Lindahl, Filippa. 2014. Preposed object pronouns in mainland Scandinavian. *Working Papers in Scandinavian Syntax*, 92: 1–32.
- Engdahl, Elisabet & Norén, Kerstin. 2009. Negotiating about lexical meaning. Poster presented at the Fourth international workshop on the Generative Lexicon, Paris, May 2009. <<http://hdl.handle.net/2077/21023>>
- Forsskåhl, Mona. 2009. *Konstruktioner i interaktion: de e som resurs i samtal*. (Studier i nordisk filologi, 83). Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Fraurud, Kari. 1988. Hierarchical relations between discourse referents and the interpretation of antecedentless definite noun phrases. *Papers from the Tenth Scandinavian Conference of Linguistics*, vol. 1: 196–210.
- Fried, Mirjam & Östman, Jan-Ola. 2005. Construction Grammar: A thumbnail sketch. I: Fried, Mirjam & Östman, Jan-Ola (red.), *Construction Grammar in a cross-linguistic perspective*. Amsterdam: John Benjamins. 11–86.
- Ginzburg, Jonathan & Poesio, Massimo. 2016. Grammar is a system that characterizes talk in interaction. *Frontiers in Psychology*, 7: 1–22. DOI: 10.3389/fpsyg.2016.01938.
- Goodwin, Charles. 2017. *Co-Operative Action*. New York: Cambridge University Press.

- Hammarberg, Björn. 2000. A Polyfunctional Word in Native Usage and L2 Acquisition: the Swedish Neutral Pronoun "det". I: Falk, Johan, Magnusson, Gunnar, Melchers, Gunnel & Nilsson, Barbro (red.), *Kontraster i språk – Contrasts in Languages* (Stockholm Studies in Modern Philology 12). Stockholm: Almqvist & Wiksell International. 103–129.
- Hammarberg, Björn. 2008. Konstruktioner som produkt och process – en studie av hur L1- och L2-talare utnyttjar "det är". *Nordand*, 3: 79–107.
- Hammarberg, Björn & Viberg, Åke. 1975. Plats hållartvånget, ett syntaktiskt problem i svenskan för invandrare. Rapport från projektet Svenska som målspråk (SSM report 99-0277062-2). Stockholm: Stockholms universitet.
- Helgesson, Karin. 2000. "Mesia e dom ju inte" En studie av *ju*, *väl* och *nog* i ett samtal mellan ungdomar. Kandidatuppsats i svenska språket. Göteborg: Göteborgs universitet.
<<http://hdl.handle.net/2077/22127>>
- Hellberg, Staffan. 2001. Om svenska språkhandlingar. I: *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Årsbok 2001*, 55–64.
- Howes, Christine. 2012. Coordinating in Dialogue: Using compound contributions to join a party. Unpublished Ph.D. diss. London: Queen Mary University of London.
- Kendrick, Kobin. 2017. Using Conversation Analysis in the Lab. *Research on Language and Social Interaction*, 50: 1–11. doi:10.1080/08351813.2017.1267911
- Labov, William & Fanshel, David. 1977. *Therapeutic Discourse*. New York: Academic Press.
- Laury, Ritva (red.). 2008. *Crosslinguistic Studies of Clause Combining: the multifunctionality of conjunctions*. Amsterdam: John Benjamins.
- Levelt, William. 1989. *Speaking*. Cambridge, MA: Bradford.
- Lindström, Anna. 1999. *Language as Social Action: Grammar, prosody, and interaction in Swedish conversation*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Lindström, Jan. 2008. *Tur och ordning: Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts.
- Lindström, Jan. 2013. On the pivot turn construction method in Swedish and Finnish. *Journal of Pragmatics*, 54: 57–72.
- Lindström, Jan & Karlsson, Susanna. 2005. Verb-first constructions as a syntactic and functional resource in (spoken) Swedish. *Nordic Journal of Linguistics* 28: 97–131.
- Lindström, Jan & Linell, Per. 2007. *Roli å roli: X-och-x som samtalspraktik och grammatisk konstruktion*. I: Engdahl, Elisabet & Londen, Anne-Marie (red.), *Interaktion och kontext: Nio studier av svenska samtal*. Lund: Studentlitteratur. 19–89.
- Linell, Per. 1998. *Approaching Dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins.
- Linell, Per. 2003. Responsiva konstruktioner i samtalsspråkets grammatik. *Folkmålsstudier*, 42: 11–39.
- Linell, Per. 2005. *The Written Language Bias in Linguistics: Its Nature, Origins and Transformations*. Abingdon: Routledge.
- Linell, Per. 2011a. *Språkande: Samtal, språk och grammatik*. (Studies in Language and Culture, 17). Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet.
- Linell, Per. 2011b. *Samtalskulturer: Kommunikativa verksamhetstyper i sambället*. (Studies in Language and Culture, 18, 2 volymer). Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet.
- Linell, Per. 2012. Zum Begriff des kommunikativen Projekts. I: Ayaß, Ruth & Meyer, Christian (red.), *Sozialität in Slow Motion*. (Theoretische und empirische Perspektiven: Festschrift für Jörg Bergmann). Wiesbaden: Springer. 71–80.
- Linell, Per. 2013. The dynamics of incrementation in utterance-building: Processes and resources. I: Szczepek Reed, Beatrice & Raymond, Geoffrey (red.), *Units of Talk – Units of Action*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins. 57–89.

- Linell, Per & Engdahl, Elisabet. (u.a.) Utterances and utterance grammars: Some general principles, and some illustrations from conversational Swedish. Ms. Göteborgs universitet.
- Linell, Per & Lindström, Jan. 2016. Partial intersubjectivity and sufficient understandings for current practical understandings: On a specialized practice in Swedish conversation. *Nordic Journal of Linguistics*, 39: 113–133.
- Linell, Per & Mertzluft, Christine. 2014. Evidence for a Dialogical Grammar: Reactive constructions in Swedish and German. I: Günthner, Susanne, Imo, Wolfgang & Bücker, Jörg (red.), *Grammar and Dialogism: Sequential, syntactic and prosodic patterns between emergence and sedimentation*. Berlin: de Gruyter. 79–108.
- Linell, Per & Norén, Kerstin. 2009. "Vågar vågar ni väl men..." – en reaktiv konstruktion i svenskan. *Språk och stil*, 19 NF: 72–104. Också publicerad i Linell (2011a): 162–201.
- Linell, Per & Norén, Kerstin. 2014. "Nä inte från början ä dom inte de" – *inte+XP* som fundament i satsformade yttranden. I: Helgesson, Karin, Landqvist, Håkan, Lyngfelt, Benjamin, Nilsson, Jenny & Norrby, Catrin (red.), *Fint språk/Good language*. Festskrift till Lars-Gunnar Andersson. (Meijerbergs Arkiv för svensk ordforskning, no. 41). Göteborg: Göteborgs universitet. 91–100.
- Loenheim, Lisa. 2007. "Kommer Vovven" En studie av verbalsyntax i småbarnsbilderböcker. Masteruppsats i svenska språket. Göteborg: Göteborgs universitet. <<http://hdl.handle.net/2077/18995>>
- Lundgren, Charlotte. 2009. *Samarbete genom samtal: En samtalsanalytisk studie av multiprofessionella teamkonferenser inom smärtrehabilitering*. (Linköping Studies in Arts and Science, 483). Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet.
- Mörnsjö, Maria. 2002. *V1 Declaratives in Spoken Swedish: Syntax, Information Structure, and Prosodic Pattern*. Lunds universitet: Institutionen för nordiska språk.
- Nilsson, Jenny. 2005. *Adverb i interaktion*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Norén, Kerstin & Linell, Per. 2007. Meaning potentials and the interaction between lexis and grammar. *Pragmatics*, 17: 387–416.
- Norén, Niklas. 2007. *Apokoinou in Swedish Talk-in-Interaction*. (Linköping Studies in Arts and Science, 405). Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet.
- Norén, Niklas. 2010. Pronominella returfrågor i tre vardagliga svenska samtal. *Språk och interaktion*, 2: 29–71.
- Norén, Niklas & Linell, Per. 2013. Pivot constructions as everyday conversational phenomena within a cross-linguistic perspective: An introduction. *Journal of Pragmatics*, 54: 1–15.
- Ono, Tsuyoshi & Thompson, Sandra A. 1995. What can conversation tell us about syntax? I: Davis Philip W. (red.), *Alternative Linguistics: Descriptive and Theoretical Modes*. Amsterdam: John Benjamins. 213–271.
- Pickering, Martin & Garrod, Simon. 2013. How tightly are production and comprehension interwoven? *Frontiers in Psychology*, 4: Article 238 (April 2013). doi: 10.3389/fpsyg.2013.00238
- Saaristo, Pekka. 2008. Regional variation och interaktion: Om en responsiv konstruktion i Helsingforssvenska. *Språk och interaktion*, 1: 25–81.
- SAG. 1999. = *Svenska Akademiens grammatik, Vol. I–IV*. Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. Stockholm: Norstedts.
- Stivers, Tanya. 2005. Modified repeats: One method for asserting primary rights from second position. *Research on Language and Social Interaction*, 38: 131–158.
- Sundman, Marketta. 1980. *Existentialkonstruktionen i svenskan*. (Meddelanden från Stiftelsens för Åbo akademi forskningsinstitut 57). Åbo: Åbo Akademi.
- Søfteland, Åshild. 2014. *Utbrytningskonstruksjonen i norsk spontantale*. Oslo: Institutt for lingvistiske og nordiske studium.

- Sørensen, Søren Sandager. 2014. Turfinalt *eller* i spørgsmål i dansk interaktion. I: Hansen, Inger Schoonderbeek & Hougaard, Tina Thode (red.), *15. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Århus: NORDISK, Institut for Kommunikation og Kultur, Århus Universitet. 377–398.
- Taylor, Talbot. 2013. Calibrating the child for language: Meredith Williams on a Wittgensteinian approach to language socialization. *Language Sciences*, 40: 308–320.
- Teleman, Ulf. 1996. Så är det så det är. I: Reinhammar, Maj (red.), *Mål i sikte. Studier i dialektologi tillägnade Lennart Elmevik*. Uppsala: Almqvist & Wiksell. 375–379.
- Thompson, Sandra, Fox, Barbara & Couper-Kuhlen, Elizabeth. 2015. *Grammar in Everyday Talk: Building responsive actions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tingsell, Sofia. 2007. *Reflexivt och personligt pronomen. Anaforisk syftning hos ungdomar i flerspråkiga stadsmiljöer*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 8). Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Walker, Gareth. 2004. The phonetic design of turn endings, beginnings, and continuations in conversation. Ph.D. diss. York: Department of Language and Linguistic Science.